
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Rodríguez Millán, Júlia. *Quan la guerra i el gènere es troben de cara : Experiència femenina al Moviment Republicà Irlandès durant The Troubles*. Treball de Final de Grau (Universitat Autònoma de Barcelona), 2025 (Grau en Història, Política i Economia Contemporànies / Contemporary History, Politics and Economics). 50 pàg.

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/330282>

under the terms of the license.

Quan la guerra i el gènere es troben de cara:
Experiència femenina al Moviment Republicà Irlandès
durant The Troubles

Júlia Rodríguez Millan

Tutor: David Alegre Lorenz

Treball Final de Grau

Història Política i Economia Contemporànies

2025-2026

Agraïments

*A en Nil, per les hores que ens hem passat escrivint el projecte final que simbolitza el
tancament d'una etapa,*

Als meus pares i germà, pel seu suport,

Al meu tutor, per la seva sinceritat i confiança en el meu treball,

*A la Mireia Ros Domènech, per la seva ajuda i experiència oferta en tot moment en la
meva anàlisi de la lluita femenina en el moviment republicà irlandès.*

*And to the people of the IRSP in the North, especially to Gina, for their warm welcome
and braveness in explaining their story.*

Quan la guerra i el gènere es troben de cara:

Experiència femenina al Moviment Republicà Irlandès durant The Troubles

Resum

El present treball analitza la intersecció del gènere i la guerra, amb les dones del moviment republicà irlandès durant The Troubles com a cas d'estudi seleccionat. Sent aquests termes llegits com a contradictoris d'acord amb els mandats tradicionals, la violència i la feminitat es van entrellçar de múltiples formes al llarg del conflicte. Lluny de ser ens passius i perifèrics, les dones republicanes d'Irlanda del Nord van arribar a conformar una peça clau en la comprensió de la qüestió irlandesa. La narrativa entorn la masculinitat de la guerra, així com els debats sorgits en el moviment feminista nord-irlandès i el concepte de l'agència seran explorats. Aportar una major visibilitat a aquesta part indispensable de la història es plantejarà com a objectiu fonamental de l'anàlisi. Prèviament, serà necessari afegir un marc històric, abastant el període revolucionari dels Troubles (1968-1998), els seus orígens i la seva connexió amb els esdeveniments a escala global, així com l'heterogeneïtat de l'Exèrcit Republicà Irlandès (IRA) i la decisió d'unir-se a la lluita armada. A més, tres testimonis del moviment aportaran la seva pròpia història en diverses seccions, enriquint així la qualitat del treball.

Paraules clau: dona, gènere, conflicte, lluita armada, Irlanda del Nord.

When War and Gender collide:

Female Experiences in the Irish Republican Movement during The Troubles

Abstract

This paper analyses the intersection of gender and war, selecting the women of the Irish republican movement during The Troubles as a case study. While these terms are often interpreted as contradictory according to traditional narratives, violence and femininity were intertwined in multiple ways throughout the conflict. Far from being passive and peripheral figures, the republican women of Northern Ireland became a key element in understanding the Irish question. The narrative surrounding the masculinity of war, as well as the debates that arose within the Northern Irish feminist movement and the concept of agency, will be explored. Giving greater visibility to this essential part of history will be a fundamental objective of the analysis. Prior to that, a historical framework will need to be established, encompassing the revolutionary period of the

Troubles (1968-1998), its origins and its connection to global events, as well as the heterogeneity of the Irish Republican Army (IRA) and the decision to join the armed struggle. Furthermore, three witnesses from the movement will contribute with their own stories in various sections, thus enriching the quality of the work.

Keywords: woman, gender, conflict, armed struggle, Northern Ireland.

Índex

1.	Introducció	1
2.	La lluita al Nord.....	3
2.1	La creació d'Irlanda del Nord: solució o condemna?	3
2.2	Les arrels del conflicte: discriminació sistemàtica i identitats enfrontades.....	3
2.2.1	Interconnectivitat i simultaneïtat global en la radicalització juvenil	10
2.3	<i>To join the struggle</i> : seguir el camí de la lluita armada	12
2.4	Homogeneïtat com a característica? Escissions en l'organització paramilitar del moviment republicà irlandès.....	15
3.	La figura de la dona dins el context revolucionari de <i>The Troubles</i>	18
3.1	Gènere i guerra a la cruïlla	18
3.2	L'alliberament de la dona va de la mà de l'alliberament d'Irlanda? Debats feministes, reticències i el pes de la supervivència	22
3.2.1	Les presoneres d'Armagh: dones o soldats polititzats?	28
3.3	Feminisme i agència: xocs i biaixos	31
3.3.1	L'ampli marc d'acció femenina: les <i>Hen Patrols</i> i l'agència minimalista.....	33
4.	Conclusió	34
5.	Bibliografia	37
6.	Annexos	44

Ús de la IA

S'ha fet ús de la intel·ligència artificial com a eina de suport per a la recomanació de fonts acadèmiques i articles utilitzats per a l'apartat 2 i 3 del treball, així com per l'ordenació i correcció de les cites bibliogràfiques i la cerca de sinònims de manera general. L'eina emprada ha estat ChatGPT, i s'ha fet servir amb l'objectiu d'optimitzar el temps. A nivell d'errors, hi ha hagut varies vegades on ha recomanat fonts que no existien o no es podien localitzar enlloc.

1. Introducció

La relació existent entre el gènere i la lluita armada presenta una història tumultuosa, sovint omesa o adoptada com a complementària a qüestions percebudes com a més rellevants. L'encreuament de violència i feminitat, constructes de naturalesa aparentment oposada i contradictòria, traça una tercera cara del conflicte, la qual es troba lluny de la establerta des de la institució i també diferent a la exposada pels propis companys de lluita masculins. Aquest treball parteix de la voluntat de voler copsar aquesta perspectiva situada fora del relat normatiu, conduint un anàlisi de la dona com a subjecte actiu en el marc històric d'un enfrontament armat, en les seves múltiples formes i vivències, escollint com a cas d'estudi el context revolucionari *The Troubles*, conflicte de caràcter etnonacionalista comprès entre 1968 i 1998 al Estat d'Irlanda del Nord. Un objectiu clar a assolir ha sigut desxifrar els patrons seguits per les estructures patriarcals que travessen a les dones en la formació de la seva identitat durant el conflicte, tot buscant donar una major visibilitat a aquell tros de la història moltes vegades llegit per sobre i considerat com a complementari, essent en realitat una part independent i indispensable en el conglomerat que conforma un conflicte armat i per tant necessària de ser analitzada com a tal. El projecte presentat s'estructura en dos eixos principals, connectors i dependents entre si per a una comprensió adequada dels temes tractats, amb el primer esmentat com a "Lluita al Nord" servint de contextualització prèvia al conflicte escollit i alhora enllaçant la seva connexió amb els esdeveniments succeïts a escala global, incloent-hi addicionalment un endinsament en els factors influents en l'enllistament del individu al grup armat i l'heterogeneïtat com a característica clau per comprendre el moviment republicà irlandès. El segon bloc girarà entorn la figura de la dona dins el període escollit, obrint un ampli ventall d'anàlisi que anirà des de conceptes tan abstractes com

l'encreuament de guerra i gènere, la relació entre feminisme i construcció d'un projecte nacional o la qüestió de l'agència femenina, a l'especificitat i detall que poden oferir-nos casos concrets com el debat entorn les presoneres d'Armagh, el marcat binarisme del moviment feminista nord-irlandès o l'emergència de les *Hen Patrols*. Tot i així, en aquest treball existeix un tercer eix, el qual ha marcat un abans i un després en la concepció de la meua recerca: una entrevista oral en persona amb una dona que va viure de primera mà el moviment republicà irlandès. La importància d'aquest eix radica tant en l'assoliment que representa accedir a una veu femenina del conflicte estudiat, aportant-li un component molt valuós al projecte, com en el propi desenvolupament i resultat de la mateixa entrevista. La Gina (esmentada com a "entrevistada 1"), de llinatge republicà i originària de la localitat nord-irlandesa de Strabane, compartirà la seva història personal com a ex-militant de l'INLA, membre del IRSP i presa política entre 1985 i 1989, primer a la presó de Sa Majestat d'Armagh i després del seu tancament al 1986 serà traslladada a la presó de Maghaberry. Tot i així, plantejant unes preguntes prèviament acordades i majoritàriament relacionades entorn el ser dona i agafar les armes, a l'hora d'iniciar l'entrevista dos homes, també ex-militants de l'INLA, membres del IRSP i presos polítics, van decidir unir-se com a testimonis complementaris sota el pretext "d'ajudar a bastir un relat més complet del conflicte". Recordant Aleksiévitx em vaig trobar, sense preveure-ho, presonera de les representacions i sensacions *masculines* de la guerra (Aleksiévitx, 2018: 8), amb els anomenats "entrevistat 2" i "entrevistat 3" ocupant gran part de l'entrevista. Les seves contribucions, malgrat inesperades, seran també recollides al llarg d'aquest treball. El recel a gravar les seves veus, la persistència del relat oficial i heroic en les respostes (sobretot les masculines), les marcades pautes del discurs del partit, els silencis a l'hora de parlar d'armament i el resultant gest per emular la forma d'una arma, la voluntat de remarcar constantment que són "human beings" (éssers humans) i la gran dificultat per accedir a un relat íntegrament femení del conflicte son anotacions clau que m'emporto en el meu treball a banda del seus respectius testimonis orals. Al llarg d'aquest treball, "Irlanda del Nord" i "nord d'Irlanda" seran utilitzats indistintament a l'hora de referir-se al territori, fent ús tant del nom oficial i legal del Estat com d'aquell preferit pels identificats com a nacionalistes republicans. Els materials de recerca utilitzats han sigut majoritàriament fonts d'origen acadèmic, articles de diversos diaris, llibres d'assaig històric i la informació disponible a la base de dades digital CAIN (*Conflict Archive on the Internet*) sobre l'enfrontament nord-irlandès modern.

2. La lluita al Nord

2.1 La creació d'Irlanda del Nord: solució o condemna?

L'Estat d'Irlanda del Nord va néixer el 3 de maig de 1921, arran de la partició de l'illa i la introducció del Tractat Anglo-Irlandès, el qual va atorgar sis dels trenta-dos comtats (Antrim, Down, Armagh, Fermanagh, Derry i Tyrone) al parlament de Stormont, situat a la ciutat capital de Belfast i sota el domini britànic (Mulholland, 2003: 23). Els vint-i-sis comtats romanents van formar l'Estat Lliure Irlandès, actualment conegut com la República d'Irlanda. La província d'Ulster va ser repartida entre el nou estat amb capital a Dublín i l'ens autònom nordirlandès, amb tres dels nou comptats quedant-se a la república irlandesa, actuant per tant com a frontera territorial, i els sis restants convertint-se en un dels quatre països constituents que formen el Regne Unit (Loken, 2018: 59). Després d'anys de tensions històriques, polítiques i religioses aquesta partició de l'illa va ser considerada la millor solució a la "qüestió irlandesa": els nacionalistes republicans de majoria catòlica podien tenir la seva anhelada sobirania al sud, mentre que els unionistes de majoria protestant continuaven sent lleials a la corona britànica al nord. Aquest plantejament, però, no va ser aclamat per tothom, amb molts unionistes reivindicant l'annexió dels tres comptats restants d'Ulster i aquells de sentiment republicà tant al nord com al sud mostrant la seva negativa a la divisió de l'Illa Maragda. Com explica la historiadora Niamh Gallagher, la Partició va ser una solució pensada per a pobles repartits homogèniament a nivell territorial, però a l'illa d'Irlanda no existia tal homogeneïtat. En qualsevol cas, les dues noves regions autònomes van ser establertes, deixant una minoria de catòlics republicans dins la nova Irlanda del Nord (Paredes, 2021). Emparats per un nou govern unionista, el 34,4% de la població que s'identificava llavors com a catòlica va posicionar-se davant un futur de discriminació social sistemàtica en les dècades que van seguir (Fleck, 2023).

2.2 Les arrels del conflicte: discriminació sistemàtica i identitats enfrontades

La gènesi del conflicte nord-irlandès radica en la pretesa però falsa homogeneïtat del seu territori, sumada a una desigualtat estructural entre les dues comunitats amb sentiments de pertinença enfrontats (Rizzo, 2012: 3). Així com el país va ser un producte d'una divisió, aquesta característica l'acompanya durant tota la seva història. A mode de marc

general, la identitat nacional i la religió, així com la relació entre totes dues, són els dos *cleavages* clàssics sobre els quals es constitueixen, modelen i perpetuen la segregació i sectarisme entre comunitats al nord de l'illa (Sierra, 2024: 268). Efectivament, els habitants del Nord d'Irlanda tenen diferents sentits de *nationhood* (condició de poble), dividits en dues identitats principals. Per una banda, hi ha la identitat nacionalista/republicana/catòlica, agrupada en el “bàndol verd” per la seva connexió i sentiment de cultura i tradició irlandesa. Aquest grup coexisteix en un mateix territori amb el “bàndol taronja”, honorant al rei Guillem III d'Orange i vinculant-se amb la identitat unionista/lleialista/protestant, definida a través de la cultura britànica (Cascales, 2018: 4). Aquesta divisió articula tots i cada un dels aspectes del dia a dia dels nord-irlandesos: els barris on viuen, les esglésies on preguen, les escoles a les quals assisteixen, les persones amb qui formen vincles, les possibilitats laborals, les comunitats que estableixen, etc. Així doncs, la quotidianitat del *northern statelet* queda marcada per unes divisions identitàries que es tradueixen en una relació potencialment conflictiva. A més a més, a la distància travessada pel sentiment d'identitat nacional i la religió s'afegeix la desigualtat estructural.

Des de l'inici de la Partició i la creació d'Irlanda del Nord, la discriminació sistemàtica contra la comunitat catòlica és present en tots els àmbits de poder: una hegemonia unionista al cos policial del país, la desigualtat d'oportunitats laborals i d'habitatge o l'ús de la manipulació dels districtes electorals (*gerrymandering*) en favor de la comunitat protestant són alguns dels factors que constitueixen l'abisme que separa ambdues comunitats. Un bon exemple és la petició feta pel diari pro-unionista *Londonderry Sentinel* l'any 1934, on es demanava la no contractació de treballadors catòlics per part dels empresaris lleialistes amb l'objectiu de garantir la perpetuació del control i domini sobre el territori. Aquesta política es va traduir en alts nivells d'atur i precarització per part dels catòlics irlandesos, així com també en una clara absència d'aquesta part de la població a les posicions de treball millor remunerades o als alts càrrecs, sobretot en el sector públic (Poole & Llewellyn, 2017: par 3). Aquest fet també repercutia amb força en les llibertats electorals i en la possibilitat de canvi a través del sistema democràtic, donat que el marc electoral nord-irlandès estava condicionat per la possessió d'un habitatge, de manera que només aquells amb suficient capital econòmic tenien dret a vot a les eleccions municipals. A més a més, els empresaris o titulats universitaris comptaven amb un vot addicional, augmentant encara més les desigualtats amb biaix de classe.

Malgrat aquestes pràctiques fossin abolides a la resta del Regne Unit per la Llei de Representació del Poble de 1948, el parlament de Stormont va decidir mantenir el sistema de vot plural per a les eleccions locals (Gráinséir, 2018: par 1-2). Aquells llogaters de domicilis de propietat pública tenien dret a vot pel fet de ser contribuents, però fins i tot l'assignació d'habitatges de caràcter social alimentava la discriminació en detriment de la minoria catòlica. Les autoritats locals, responsables d'adjudicar-los, estaven majoritàriament dominades per una forta presència unionista. Consegüentment, la comunitat protestant rebia un tracte preferent en comparació amb la catòlica, essent la primera més beneficiària d'aquests habitatges independentment dels criteris establerts per a l'assignació (Poole & Llewellyn, 2017: par 4). Així s'explica el *Caledon incident* (incident de Caledon), l'estiu de 1968, quan el diputat nacionalista Austin Currie va *okupar* una casa en companyia de Patsy Gildernew i Joe Campbell a Kinnard Park, Caledon, al comtat de Tyrone (McClements, 2018). Aquest domicili de tres dormitoris de propietat pública havia estat prèviament assignat a una dona protestant soltera, secretària d'un polític unionista local, per sobre d'una família nombrosa catòlica, la qual havia estat desallotjada de la seva llar per ser considerada insalubre durant anys (Moffett et al., 2020: 5). L'*okupació* de Currie i els seus companys es va presentar als mitjans com a clar signe de protesta contra la discriminació sistemàtica en l'adjudicació d'habitatge públic, convertint-se en un esdeveniment clau als inicis de la campanya de desobediència civil protagonitzada per la comunitat nacionalista. No en va, posteriorment seria conegut com a "L'Espurna del Conflicte", actuant com a impuls per als activistes de cara a portar les seves demandes al carrer. Efectivament, la qüestió de l'habitatge, per ser un pilar clau per al manteniment de l'hegemonia unionista, també va ser la base per l'emergència del moviment pels drets civils, i consegüentment va actuar de precursor del període de violència modern (Barton & Roche, 1999).

Es en aquest escenari on es constituirà la Northern Ireland Civil Rights Association (NICRA), la qual actuarà com a organització paraigües i grup de pressió per al canvi. Tot i que els membres eren majoritàriament catòlics, es va acordar que l'entitat no havia d'estar afiliada ni identificada amb cap partit polític, i havia de ser aconfessional. Dins el programa de la NICRA destacaven demandes com ara "One man, one vote" a les eleccions locals, eliminant així el vot empresarial i universitari; la introducció d'un sistema per punts just en l'accés a l'habitatge social o la derogació de la *Special Powers*

Act, la qual havia estat dissenyada per sufocar els disturbis que es generaven a les comunitats nacionalistes (Ros, 2017: 18) i atorgava al ministre de l'Interior competències desmesurades (Díaz, 2023: 235). L'associació marcarà un abans i un després en la lluita per la justícia i la igualtat al territori, aconseguint generar grans bases de suport i, en conseqüència, rebent una resposta de mà dura de part de la Royal Ulster Constabulary (RUC)¹, coneguda per la brutalitat amb què tractava la població nacionalista (*Civil Rights*, 2007: par 6). L'hostilitat de l'unionisme i del lleialisme més radicals a l'organització de mobilitzacions pacífiques provocarà una escalada de violència sense precedents. El detonant decisiu es produirà el 5 d'octubre de 1968 a la localitat de Derry, quan una protesta contra l'assignació d'habitatges planificada pel Comitè d'Acció per l'Habitatge de Derry (DHAC) amb el suport de la NICRA va ser bloquejada i durament reprimida amb l'ús de violència física per part de la RUC (*RTÉ Archives*, n.d). Des del menjador de les seves cases, les famílies catòliques nord-irlandeses van presenciar les imatges tacades de sang emeses per les càmeres televisives, fent de la separació ja existent entre les dues comunitats un abisme molt difícil de redreçar. Aquest episodi donarà el tret de sortida a l'anomenada “Fifty-day revolution” (Revolució dels cinquanta dies), amb les setmanes següents quedant marcades per una creixent convocatòria de manifestacions pels drets civils arreu del sis comptats i els constants intents fracassats de trencar-les mitjançant la repressió policial. Grafitis amb missatges com “Civil Rights or Civil War” (Drets Civils o Guerra Civil)², subratllaran amb urgència la necessitat imperant de respostes polítiques immediates, portant al parlament de Stormont i en concret Terence O'Neill a actuar (*The Linen Hall*, 2025). Exercint el càrrec de primer ministre del país des del 1963, el membre del Partit Lleialista de l'Ulster (UUP) va presentar el 27 de novembre de 1968 un pla de reformes i concessions amb cinc punts principals a complir: una assignació d'habitatge més justa, la introducció d'un *ombudsman* o defensor del poble com a figura i referent imparcial, l'eliminació del vot empresarial, una revisió (que no vol dir derogació) de la *Special Powers Act* i la creació d'una nova Comissió de Desenvolupament per substituir l'original el qual es trobava contaminat per la manipulació electoral (Mulholland, 2003: 52). Malgrat tot, la branca d'olivera estesa per O'Neill serà durament criticada i rebutjada per ambdós bàndols, percebuda com a insuficient per la població nacionalista i alhora presa com a traïció per la banda lleialista. Tement un col·lapse complet de l'ordre públic,

¹ Policia d'Irlanda del Nord, hereva de la policia colonial britànica a l'illa i formada per una majoria protestant, arribant a nodrir el 83% del cos l'any 1970 (Díaz, 2023: 234).

² Missatge extret d'una fotografia feta pel fotoperiodista francès Gérard Harley.

a les acaballes de l'any el primer ministre va fer un últim intent de crida al consens: “L'Ulster es troba a la cruïlla. (...) Crec que la majoria de vosaltres voleu un canvi, no una revolució. La vostra veu ha estat escoltada, i s'ha escoltat clarament. El vostre deure ara és contribuir a apaivagar la situació abans que es vessi sang.” (O'Neill, 1969). Amb el pronunciament d'aquest discurs O'Neill apel·lava als fonaments de la democràcia i la responsabilitat ciutadana, a la creença de la lògica aparent en la reforma i no en el caos que significa trencar amb tot allò conegut fins ara, per tal d'arribar a aquell horitzó cercat si bé mai complet, però construït dintre dels marcs prèviament establerts per l'estatus quo. Posant a les mans dels nord-irlandesos la decisió d'escollir “Quin tipus d'Ulster” volien construir, va traçar dos camins possibles a seguir: o una província “separada, introvertida, egoista i dividida” considerada com a “marginada política” per la resta del territori britànic o bé una que fos “feliç i respectada, amb bona reputació” (O'Neill, 1969). Les esperances d'aquells qui confiaven en la fermesa de l'institució i la via democràtica es van veure ràpidament esmicolades, quan un grup d'estudiants es van reunir l'1 de gener de 1969 davant l'ajuntament de Belfast capital. Es tractava del col·lectiu d'estudiants radicals People's Democracy (PD), organització formada a l'octubre de 1968 a la Queen's University de Belfast (QUB) enmig d'un context de gran mobilització social. A manera de celebrar l'entrada de l'any, tenien com a objectiu travessar a peu l'extensió del nord de l'illa per arribar a la ciutat de Derry, articulant així una “llarga marxa” de més de cent kilòmetres com a forma de protesta simbòlica contra la sistemàtica discriminació vers la comunitat catòlica (Keefe, 2020: 12). Argumentant el caràcter antisectari de la mobilització, en el seu full de ruta estaven incloses tant zones catòliques com protestants, amb l'avís afegit de diversos lleialistes destacats els quals van compartir la seva intenció de fer una crida col·lectiva als “ciutadans fidels de l'Ulster” per “assetjar i fustigar” (*to harrass and harry*) als joves mobilitzats (CAIN, 2025). Com relatava l'ex-militant del PD Michael Farrell uns anys després, la marxa estava pensada per actuar com a *acid test* (“prova de foc”) de les veritables intencions del govern. Amb el famós discurs “Ulster at the crossroads” (L'Ulster a la cruïlla), O'Neill s'havia convertit en un ens defensor de l'harmonia i la pau del territori, encarnant un personatge pro-diàleg el qual li era impossible renunciar sense enfrontar greus conseqüències: o bé el govern de la UUP feia front a l'ala reaccionària del seu propi bàndol i protegia la pacífica marxa d'estudiants de l'assetjament lleialista, o bé quedaria deslegitimat com a agent capaç d'enfrontar la gestió d'un conflicte d'aquestes magnituds (Farrell 1976: 249). Des de l'inici a Donegall Square fins a arribar a Derry la marxa va ser violentament confrontada per grups de lleialistes,

amb l'incident més greu succeint al quart i últim dia de la ruta, “al vell pont de pedra de Burntollet que creuava el riu Faughan” (Keefe, 2020: 15). Essent la marxa emboscada per aproximadament 200 lleialistes (incloent-hi membres fora de servei dels *B-Specials*³) davant l'agressió física i la clara complicitat policial els manifestants no van oposar resistència, mantenint-se fidels a la seva promesa de dur a terme una protesta no-violenta i deixant un llegat de tretze persones hospitalitzades (CAIN, 2025). A la brutalitat del *unionist establishment* s'hi va sumar el consegüent desencís creixent entre els joves amb les tàctiques pacífiques com a mètode per arribar al canvi, alhora que eixia una força que semblava tenir una resposta al caos, un bocí d'esperança “que emanava del canó d'una pistola” (Bosi & Davis, 2017: 236). La lectura d'una part de la comunitat lleialista del moviment pels drets civils com a insurrecció nacionalista prematura i per tant necessària d'esclafar no només va deixar la proposta O'Neillista d'un unionisme reformat per a tots els gustos desposseïda de qualsevol viabilitat realista (conduint a la seva dimissió a l'abril del mateix any) (Mulholland, 2003: 53-54), sinó que va suposar la florecent atracció cap a la lluita armada d'una joventut que fins ara havia portat per bandera el pacifisme com a eix vertebrador de la transformació (Benigno, 2023: 206). Els fets esdevinguts el 5 d'octubre de 1968 o el 4 de gener de 1969 van ser clau en la radicalització del moviment pels drets civils, provocant un canvi d'objectiu entre els joves activistes i ajudant a desplaçar la seva agenda reformista inicial (De Fazio, 2013). Aquesta sensació es pot copsar amb les paraules d'Eamonn McCann, figura destacada de l'organització líder NICRA: “L'únic grup que va sorgir d'aquella situació, i que tenia idees absolutament clares sobre el que estava passant —Gran Bretanya oprimint Irlanda— i tenia l'organització per donar-li expressió, va ser el moviment republicà” (Bosi & Davis, 2017: 236). L'*Irish Republican Army* (IRA), havent mantingut un perfil baix des de la Partició al 1921, va renéixer gairebé cinquanta anys després amb una nova rellevància, desenvolupant el paper de defensor dels barris catòlics contra la violència perpetuada pels grups reaccionaris lleialistes i les mateixes forces de seguretat estatals. L'escalada de tensions a l'estiu del 1969 va donar per enllestida la transformació de la lluita pels drets civils en un conflicte obert el qual seria batejat amb l'eufemisme de *The Troubles* (“els disturbis” en anglès). Bombay Street, Waterville Street, Kashmir Road i altres enclavaments catòlics van començar a ser irromputs per bandes de joves protestants, trencant finestres i llançant bombes incendiàries a l'interior de les cases, amb pedres i

³ Força policial de reserva d'Irlanda del Nord d'hegemonia protestant (Arthur 1974)

còctels molotov com a reacció catòlica, així com l'aixecament de barricades per a la defensa dels seus barris. Dels llavors 350.000 habitants de la capital gairebé 2000 famílies (en la seva majoria catòliques) es van veure obligades a abandonar les seves llars (Keefe, 2020: 19). Al descrèdit de Stormont serà necessari afegir-hi una segona dimensió institucional, la britànica: davant la violència comunitària extrema Westminster prendrà la decisió d'enviar les tropes britàniques i posteriorment instaurarà un govern directe l'any 1972, tot sota el pretext d'apaivagar la situació. Malgrat la suposada imparcialitat de l'exèrcit britànic, els catòlics nord-irlandesos visualitzaran l'arribada i presència de tals forces de seguretat com a una part més del setge general contra la seva comunitat (Sadurní, 2022: par 2). El trencament gairebé complet de l'oposició catòlica a la violència política arribarà el diumenge 30 de gener de 1972, després que membres del Regiment de Paracaigudistes de l'Exèrcit britànic obrissin foc contra els 15.000 manifestants nacionalistes que es trobaven als carrers de Derry a mode de desafiament de la prohibició de marxar. De les catorze víctimes mortals, cap era membre de la resistència armada. L'episodi quedaria emmarcat com un dels dies més foscos del conflicte, posteriorment rebent el nom de *Bloody Sunday* ("Diumenge Sagnant") i actuant com el detonant que va donar lloc a una afluència massiva a les files de l'IRA de la localitat (Mulholland, 2003: 79-80). El cicle emergent de violència política s'estendrà al llarg de tres dècades, convertint-se en una de les èpoques més sagnants i prolongades en la història moderna de l'illa (*RTE Archives*, n.d). Lleialistes paramilitars i les forces de seguretat estatals britàniques defensaran la continuïtat de l'estatus quo vigent, mentre que els identificats com a paramilitars republicans lluitaran per l'expulsió dels primers i la unificació de l'illa sota un mateix Estat. El lliurament d'aquesta guerra de baixa intensitat arribarà a travessar fronteres, servint d'exemple la campanya de bombardejos duta a terme per les forces paramilitars republicanes durant la tardor del 1974, la qual va incloure atacs a pubs localitzats a les ciutats britàniques de Birmingham, Guildford i Woolwich (*National Army Museum*, s. f.), o el famós Atemptat de Bishopsgate amb l'explosió d'un camió bomba al districte financer de la capital de l'imperi britànic a l'abril de 1993, també part de la campanya armada de l'IRA (González, 1993). A les acaballes del segle XX, després d'un llegat de 3600 morts i més de 40.000 ferits, l'espiral de violència tocarà la seva fi amb l'arribada de *The Good Friday Agreement* ("Acord de Divendres Sant") l'any 1998, un acord de pau que simbolitzarà la cloenda d'anys de brutalitat sectària (*BBC*, 2013: par 10). Els múltiples *troubles* succeïts en l'interval de 1968 i 1998 no passaran desapercebuts a ulls de la comunitat internacional, qui ocuparà tant el paper d'espectador com el d'actor

participant. El fracàs del *O'Neillite project*, l'emergència i posterior radicalització del moviment dels drets civils, la transició de l'agenda reformista en una campanya paramilitar o el resultant emmirallament del jovent pacifista en la lluita armada s'articularen en connexió amb els processos, dinàmiques i esdeveniments contemporanis a escala global.

2.2.1 Interconnectivitat i simultaneïtat global en la radicalització juvenil

Resulta impossible poder dur a terme una anàlisi del conflicte nord-irlandès modern en la seva totalitat si ens reduïm als espais establerts per les seves fronteres, si no tenim en compte la seva correlació regional i global amb altres experiències i successos. 1968 no va ser una anomalia reduïda a la qüestió irlandesa, sinó que formava part d'un fenomen que havia envaït l'imaginari juvenil de l'hemisferi occidental, un punt d'inflexió que representava un qüestionament estructural contra allò establert i acceptat fins al moment. Assumint un rol de avantguarda, multitud de joves, molts d'ells emparats per l'assemblearisme estudiantil de les universitats, donaven un pas endavant marcant un trencament amb el sistema de valors heretat i ensenyat pels seus progenitors, provocant una esquerda entre ells i les generacions anteriors (Benigno, 2023: 202-203). Com exposava Tony Judt, "Cada generació veu el món com una cosa nova. La generació dels anys seixanta va veure el món com una cosa nova i jove" (Judt, 2020: 401). Rebutjant pilars tradicionals com la centralitat moral de la feina, el servei militar obligatori o el matrimoni monògam, obrien la porta a una nova perspectiva de solidaritat i pertinença col·lectiva, una nova manera de pensar i sentir, basada en els subversius valors de l'amor lliure, l'anti-conformisme i la no-violència (Benigno, 2023: 204).

No obstant, descoratjats per l'experiència comunista de l'Europa de l'Est i dissidents del capitalisme corporatiu, aquests joves també es trobaven a la cerca de noves inspiracions revolucionàries. Al "Tercer Món" van trobar una escletxa de llum (Judt, 2020: 412). Les revolucions africanes contra el colonialisme europeu a les dècades del 1950 i del 1960 van ser exemples emocionants d'èxit, i figures com el Che Guevara encarnaven el model ideal de la lluita antiimperialista (Benigno, 2023: 205). Keefe relatava com entre els passadissos de la Universitat de Queens al Belfast dels anys seixanta "la sensació entre els estudiants era que es podia lluitar contra les grans injustícies mitjançant una protesta

pacífica” (Keefe, 2020: 15). Aquest fet es podia veure replicat a les universitats i col·legis històricament negres (HBCUs) dels Estats Units, on els estudiants desafiaven la segregació racial mitjançant diverses formes d'acció directa no-violenta, com ara *sit-ins*, marxes de protesta o *freedom rides*⁴ (Library of Congress, n.d). L’any 1960 van formar el Student Nonviolent Coordinating Committee (SNCC) amb l’objectiu de dur a terme protestes pacífiques, la qual cosa els va portar a ocupar un paper molt important en la lluita pels drets civils del país nord-americà (National Archives, n.d).

La gran semblança entre el moviment juvenil estatunidenc i el nord-irlandès no era cap coincidència, doncs el primer havia servit de font d’inspiració del segon: el col·lectiu d’estudiants del PD que emprendria la Llarga Marxa entre Belfast i Derry al començament de 1969 havia pres de model la marxa que havia tingut lloc quatre anys abans entre Selma i Montgomery, a l’Estat d’Alabama, la qual havia estat impulsada pel líder del moviment per l’emancipació de la minoria negra Martin Luther King. A més a més, els hi esperava un futur similar, amb les imatges de brutalitat policial al pont de pedra de Burntollet recordant la repressió utilitzada contra els manifestants tan bon punt van sortir de Selma (Keefe, 2020: 12). El desencís entre els joves nord-irlandesos amb les tàctiques pacífiques com a mètode transgressor i la seva posterior radicalització també formarà part de l’experiència i evolució de les postures polítiques dels estudiants universitaris a l’altra banda de l’Atlàntic. L’eficàcia de la no-violència serà qüestionada per noves organitzacions com ara Black Panther Party (BPP), clau en el moviment del *Black Power* (“Poder Negre”), fent una crida a l’alliberament afroamericà i defensant una revolució marxista sustentada en la violència armada (Joseph, 2009: 762). Allò que seria definit com a “terrorisme” pels Estats i “acció inevitable i necessària” pels joves frustrats prosperarà a múltiples indrets del món, servint d’exemple els casos d’ETA al País Basc, les *Brigate Rosse* a Itàlia o la Rote Armee Fraktion (RAF) a l’Alemanya Occidental. Si bé és certa la seva distància tan geogràfica com de context sociopolític, tots els grups compartiran uns mateixos marcs d’interpretació de la realitat i estructures organitzatives (Martín & Rey, 2018: 11). La transformació de la protesta en acció armada destruirà la innocència de la *New Left*, amb els seus membres abandonant les pancartes i les marxes per uniformes de camuflatge i explosius improvisats. Hobsbawm afirmava que la revolta

⁴ Els *freedom riders* eren grups mixtes d’estudiants blancs i negres que ocupaven els autobusos interestatals al sud dels Estats Units per a desafiar les lleis segregacionistes

empresa pels rebels estudiants dels últims anys seixanta “va ser revolucionària tant en el vell sentit utòpic de recerca d'un canvi permanent de valors, d'una societat nova i perfecta, com en el sentit operatiu de procurar assolir-lo mitjançant l'acció als carrers i a les barricades, amb bombes i emboscades a les muntanyes” (Hobsbawm, 1999: 445). Independentment de la seva lluita, ja fos d'alliberament nacional, per la fi de la segregació racial, per la destrucció d'un règim dictatorial o per la superació del sistema capitalista, totes mostraven una creença comuna compartida, aquella que lligava la violència amb l'emancipació d'una forma irremeiable.

2.3 *To join the struggle: seguir el camí de la lluita armada*

Prendre la decisió d'unir-se a la lluita armada mai ha sigut fàcil. No és una vocació, ni es troba preestablert en el full de ruta personal, sinó que més aviat és una resposta a les realitats i necessitats que un mateix viu i experimenta en el seu entorn. A una comunitat com la catòlica nord-irlandesa, marcada per una discriminació i opressió sistemàtica des de la creació mateixa de l'Estat del qual són ciutadans, la violència va acabar adquirint una funció alliberadora. Com explica Benigno, aquella violència que és perpetrada i no patida juga un paper terapèutic i curatiu, ja que “lliura el colonitzat del complex d'inferioritat, de les actituds contemplatives o desesperades” (Benigno, 2023: 206). A més a més s'hi suma la conceptualització i justificació de la lluita armada com a via necessària a seguir, exemplificant-se clarament a través de les paraules del principal rostre polític del republicanisme irlandès durant el conflicte, Gerry Adams: “Matar pot ser o no correcte, però de vegades és necessari”. Les accions dutes a terme són presentades no com a violència sinó com a autodefensa (López & Fernández, 2018: 284), la qual emergeix en un context d'aparent fracàs i esgotament de les vies democràtiques. En aquest sentit, Tony Judt qualifica a l'IRA i altres grups armats similars com a “organitzacions terroristes, però no irracionals” (Judt, 2020: 472)

Ara bé, aquells qui encapçalen qualsevol procés d'emancipació assenyalat com a necessari presenten una història que va molt més enllà de ser simples executors i participants d'un conflicte. Tot un seguit d'interaccions entre identitats supraindividuals, dimensions locals o comprensions de la vida comunitària, tensions, grups d'iguals i models a seguir juguen un paper clau en el procés d'elecció dels individus per unir-se a grups paramilitars. Factors com l'herència familiar, el desenvolupament d'esdeveniments

que trasbalsen a tota una comunitat o el pes de dècades d'erosió social poden ser altament influents, però no són els únics. En el cas del reclutament de les organitzacions paramilitars republicanes, allò que va impulsar a molts membres a l'allistament va ser la voluntat de defensar les seves comunitats locals, abans que l'idea intangible de la reunificació de l'illa. Aquests barris al cap i a la fi conformaven els espais on els propis *soon-to-be volunteers* teixien les seves xarxes personals, les quals incloïen companys a qui volien impressionar i fidelitzar, així com *local heroes* a imitar (Morrison, 2025: 4). La influència de la pressió dels iguals (*peer pressure*), la jerarquia de les masculinitats amb un model hegemònic d'home capaç d'actuar violentament o la immaduresa personal de joves que començaven a militar molt aviat es troben també dintre de les diverses raons darrera l'allistament de cada individu (Alonso, 2006: 191). Harland & McCready expliquen com als homes joves, especialment de les comunitats de classe treballadora, s'esperava que en el seu esforç per encaixar les seves actituds i actuacions dins la masculinitat hegemònica invalidessin qualsevol comportament interpretat com a femení, fràgil i passiu (Harland & McCready, 2014: 271). Així doncs, solidaritzar-se amb la lluita i agafar les armes sovint és més una reacció a una història viscuda que no pas un objectiu en si, i aquelles persones qui van decidir enllistar-se com a voluntàries en el moviment republicà irlandès no són una excepció. Trobem un clar exemple d'això en les declaracions de l'entrevistat 2 davant la pregunta "Què et va fer creure o donar suport a la lluita armada?":

(Tinc) 10 anys i hi ha un soldat britànic agenollat prenent-me les dades.

I fora de la meva porta. On vius? Com et dius? Tens 11 anys.

I ho entens. Ho entens quan vas a l'escola. Sents aquell crit quan surts dels jeeps, et llancen coses (...) disparen indiscriminadament amb bales de plàstic, maten algú, ja saps, enceguen algú, ja saps. Vull dir, al carrer on vivia, a la banda B, hi va morir Jim Ray el Diumenge Sagnant tres portes més amunt i McGavian va morir al carrer 772 del fons, Donny el Diumenge Sagnant i a la plaça Ranger Bass va ser assassinat a les botigues. Un soldat britànic diu que un home va disparar contra la paret. (...) Tot en aquella petita plaça.

Així que creixes als 11, 13 anys veient això...

Quina esperança tens, quines aspiracions tens? Només hi ha una aspiració que tens, i és tornar-te'n.⁵

Aquest relat ens revela com el fet de néixer i créixer en un clima de segregació i abús de poder enfosqueix qualsevol horitzó esperançador, desenvolupant un sentit del deure entorn “el calibratge d’una balança que ja fa anys que està desequilibrada”. L’entrevistada 1 en canvi manifesta una espècie de “despertar” després de presenciar certs esdeveniments colpidors durant la seva joventut:

Hi va haver una cosa que va passar que va afectar molta gent a Strabane⁶ quan jo tenia 20, potser 22, 23 anys: tres nois joves van ser assassinats (...) Així que aquests tres nois joves, molt joves, van ser assassinats al meu petit poble. Així que en aquell moment va ser com, ja saps, tothom es va enfadar molt, ja saps, a mesura que passava el temps. Veus que passen més coses (...) no va ser fins que vaig ser més gran que, com dic, vaig començar a preguntar-me què estava passant, sobretot després del Diumenge Sagnant, i després aquests tres nois joves.⁷

Independentment del moment vital en què té lloc la decisió d’unir-se a la lluita armada, ambdós testimonis exposen una presa de consciència entorn la necessitat d’actuar davant el context viscut. Tots dos van coincidir en la possibilitat de contribuir al canvi agermanant-se amb el moviment republicà irlandès. Tot i així, resulta imprescindible analitzar l’entrada a grups armats com l’IRA Provisional o l’INLA com un fenomen molt més complex, tenint en compte la implicació d’una àmplia varietat de factors emocionals, socials, econòmics i polítics que transcendeixen el discurs principalment basat en una constatació racional de la injustícia. És important també tenir en compte la influència del pas dels anys sobre el relat construït pels entrevistats, en aquest cas quan parlen cinquanta anys més tard sobre què els va portar a seguir el camí de la lluita armada i a participar activament en la reproducció de la violència durant la seva joventut. L’afegit del temps, en tot el que comporta a nivell d’aprenentatge personal, així com el fet de compartir les vivències en un mateix espai amb altres combatents codifiquen de certa manera els

⁵ Entrevista personal realitzada el 9/05/2026. Traducció al català de l’autora. Versió original en anglès a Annex 1

⁶ Poble natal de l’entrevistada 1, ubicat al comtat de Tyrone, a la província de l’Ulster.

⁷ Entrevista personal realitzada el 9/05/2026. Traducció al català de l’autora. Versió original en anglès a Annex 2

episodis i sentiments propis narrats pels entrevistats, dotant-los de perspectiva i maduresa però també de la necessitat de justificar i donar significat al perquè de les seves pròpies decisions, molts cops recorrent al relat heroic i normatiu desposseït de pors, penediments i contradiccions.

2.4 Homogeneïtat com a característica? Escissions en l'organització paramilitar del moviment republicà irlandès

Pensar en la confrontació des d'una òptica binària constitueix una errada freqüent a l'hora d'intentar entendre un conflicte armat com va ser *The Troubles*. Entre el gran públic es tendeix a analitzar de la mateixa manera una organització paramilitar que l'exèrcit d'un Estat, pensant-los com a grups homogenis amb objectius contraposats, aflorant aquí el perquè de la lluita. No obstant, els enfocaments acadèmics tenen molt clar que en aquests casos parlem de conflictes amb diversitat d'agendes i enfocaments integrats en cada bàndol, clarament asimètrics per la natura dels dos contendents i l'accés molt diferent a la potència de foc i la legitimitat. Tot plegat sol derivar en un desgast molt major dels grups armats que s'enfronten a un Estat, donat el poder aclaparador d'aquests últims i la seva capacitat per controlar el relat a nivell domèstic i internacional. Fer ús de la lògica "A contra B" en un cas d'estudi com aquest és ben bé equívoc i es troba lluny de la realitat. L'*Irish Republican Army* (el conegut "IRA") actuarà d'arrel, però cada grupuscle que emergeixi durant el conflicte presentarà una identitat, ideologia i estratègia pròpies, malgrat imitar la estructura jeràrquica militar i tenir una fi general comuna. Per tant, resulta essencial saber distingir i reconèixer les diferents escissions en el si del bàndol republicà, així com les particularitats de la lluita de cadascuna d'elles.

L'*Irish Republican Army*, sovint anomenat ara com a "IRA antic" va néixer com a successor dels Voluntaris Irlandesos, els quals havien llançat la fallida insurrecció armada contra el domini britànic l'abril de 1916, coneguda com a Revolta de Pasqua. A partir de la seva fundació l'any 1919 va actuar com a ala militar del primer parlament republicà irlandès (*Dáil Éireann*), liderant la lluita armada a través d'una campanya de guerrilla per una Irlanda independent (Poole & Llewellyn, 2018: par 1). L'arribada de la pau l'any 1921, però, no va significar la seva dissolució, donat que la Partició va ser rebutjada per molts membres com a solució a la qüestió irlandesa. Considerant la renúncia a Irlanda del Nord com una traïció a la seva causa, una part de l'IRA va decidir persistir en les seves

reivindicacions en favor de la unitat i autonomia de tota l'illa, convertint-se en una organització semi-activa en els següents cinquanta anys.

Arran de l'alt nivell de repressió dut a terme pel govern lleialista durant la campanya pels drets civils, els voluntaris de l'IRA començaran a reagrupar-se, tot i que amb una certa reestructuració i diversificació. Davant la resposta principalment política de l'organització i la preocupació pel que es considerava un enfocament excessivament socialista dels problemes, diversos republicans veterans canalitzaran la seva frustració creant una nova facció a les acaballes dels anys seixanta, la qual rebrà el nom d'IRA Provisional (PIRA). També coneguts com a *Provos*, prioritzaran la resistència militar i es convertiran en la facció principal dels grups republicans participants durant el període, però no lluitarà pas sol contra les forces britàniques (Loken, 2018: 60). Després de l'escissió, el romanent de l'IRA rebrà el nom d'IRA Oficial (OIRA) o *Stickies*, el qual seguirà una via d'acció molt més política, canalitzada a través de les institucions i la legalitat vigent, i demanarà un alto el foc l'any 1972, poc després d'iniciar-se el període *The Troubles* (CAIN, *Abstracts and Organizations*, n.d: par 2). *Provos* i *Stickies* seran distingits per la indumentària utilitzada, amb els primers portant xapes de solapa de paper amb el símbol dels liris de Pasqua (emblema de la lluita per una Irlanda unida) agafades amb una agulla, mentre que els segons utilitzaven autoadhesius (d'aquí el terme *Stickies*, o “enganxosos”) (Keefe, 2020: 29). No obstant, entre els *Stickies* hi haurà qui mostrarà el seu desacord en la decisió d'abandonar l'enfrontament armat, conduint eventualment a una altra divisió. Així doncs, l'any 1974 membres de l'OIRA crearan l'Exèrcit d'Alliberament Nacional Irlandès (INLA), el qual exposarà la seva voluntat i objectiu principal: la reunificació dels trenta-dos comptats i la creació d'una república socialista revolucionària. Posant un gran èmfasi en la ideologia política (a diferència dels *Provos*, qui ho consideraven excessiu), els membres fundadors van posar en marxa al mateix moment el Partit Socialista Republicà Irlandès (IRSP), el qual actuarà d'ala política al costat de l'ala militar (Loken, 2018: 61).

Totes les organitzacions compartien el mateix desig, alliberar el Nord d'Irlanda del domini de l'imperi britànic, però la manca d'acord a l'hora de decidir *com* aconseguir aquesta llibertat sempre va prevaldre. El testimoni presentat pels entrevistats serveix de reflex. Sent els tres ex-voluntaris de l'INLA, ex-presoners polítics i membres de l'IRSP, al llarg de l'entrevista van mostrar un fort desig d'explicar la seva pròpia lluita, fent crítica

del protagonisme excessiu dels *Provos* durant l'Acord de Divendres Sant, el qual només el PIRA havia acceptat en tot el conglomerat de faccions que composaven el moviment republicà irlandès. Tant l'INLA com el CIRA (*Continuity Irish Republican Army*, format l'any 1986 contra la decisió dels *Provos* de permetre als membres ocupar escons al Parlament irlandès) van rebutjar-lo, i alguns membres del PIRA van arribar a escindir-se de l'organització durant les negociacions de pau en oposició a l'alto al foc definitiu i l'acceptació de l'acord, creant el RIRA (*Real Irish Republican Army*) (CAIN, 2025)⁸. No obstant, el caràcter del PIRA com a corrent principal i grup paramilitar republicà més gran del conflicte eclipsarà les diferències entre les organitzacions, dominant la narrativa republicana durant el procés de pau. L'entrevistat 2 va remarcar aquest sentiment⁹: “Una de les raons per les quals allò és allà baix (el museu) és després del suposat Acord de Divendres Sant i tot el que hi havia, només senties a parlar de l'IRA, l'IRA va lluitar la guerra, l'IRA això i allò. Em feia enfadar una mica”¹⁰. Per la seva part, l'entrevistat 3 va insistir en l'heterogeneïtat del moviment assenyalant el principal tret diferencial entre les dues organitzacions, qualificant el PIRA com a “first and foremost freedom fighting organization” (organització de lluita per la llibertat abans que res), mentre que l'INLA era fonamentalment “socialist leftwing” (socialista d'esquerrres). Per acabar, els tres testimonis van mostrar el seu acord en què al llarg del conflicte tant l'INLA com l'IRA Provisional “perseguien uns mateixos objectius de manera paral·lela”, simbolitzant el seu enfrontament constant però independent contra la mateixa opressió estructural. En tot l'entramat de l'IRA, les dones participaran de manera més extensiva a l'IRA Provisional, arribant a constituir aproximadament el 25 per cent dels participants l'any 1987 i almenys el 4,9 per cent en el recompte total de *Provos* morts en servei actiu (Loken, 2018: 63). Durant el període *The Troubles*, les dones republicanes es desenvoluparan com a subjectes socials i polítics de les seves comunitats de múltiples maneres, com a voluntàries combatents, activistes, mares, dones de la llar i preses, entre altres. Independentment de com es realitzin, però, sempre seran travessades pel seu gènere i el seu posicionament ideològic.

⁸ Informació extreta a CAIN, Violence - Loyalist and Republican Paramilitary Groups (2025), Apartat “Ceasefire Status of Existing Republican Paramilitary Groups”. <https://cain.ulster.ac.uk/issues/violence/paramilitary.htm>

⁹ James Connolly House és un edifici situat a Chamberlain Street, a la ciutat de Derry, en el qual es troba l'oficina del IRSP i que acull un museu obert al públic sobre el moviment republicà irlandès i la solidaritat internacionalista.

¹⁰ Entrevista personal realitzada el 9/05/2026. Traducció al català de l'autora. Versió original en anglès a Annex 3.

3. La figura de la dona dins el context revolucionari de *The Troubles*

3.1 Gènere i guerra a la cruïlla

'War is a men's thing... Women and war do not go together... The use of guns is a male way.'

Representant del Partit Socialdemòcrata i Laboral (SDLP) en una taula rodona sobre *Women and Nationalism* a la Universitat de Queens (Belfast, 1989)

La masculinitat de la guerra s'ha articulat al llarg dels anys per la tradicional contraposició entre l'experiència de l'home i de la dona durant el conflicte. Dins l'imaginari col·lectiu, el gènere masculí normatiu interactua amb la guerra assumint un paper protagonista com a "soldat practicant" de la violència, ocupant posicions decisives com a subjecte actiu en la primera línia de combat. L'agressivitat s'identifica com a qualitat inherentment masculina, assumint que els homes tenen una inclinació natural cap a la guerra. D'altra banda, les dones són relegades a l'esfera domèstica, a l'espai domèstic, portant a terme rols secundaris, d'acompanyants, com a mares, infermeres, cuidadores de la llar i fins i tot símbols de la unitat i la puresa nacionals (Bird, 2021: par. 1). La passivitat ha sigut l'adjectiu principal a l'hora de descriure la interacció de la població femenina envers l'escenari bèl·lic, juntament amb la victimització. Les estereotipades narratives de gènere plantegen un escenari "generalitzat", on les dones apareixen com a éssers no-violents per naturalesa, així com perifèriques per al conflicte (Loken, 2018: 18). D'aquesta manera són percebudes com a simples objectes enmig d'un context de transformació social (Aretxaga, 2010: par 6). Viure la confrontació en femení és sinònim de fragilitat, cures, passivitat i pacifisme. Tota aquesta construcció porta a una supersimplificació de l'experiència de la guerra, regida per un criteri conforme amb els tradicionals rols de gènere i perfectament representada per la dicotomia "women equal peace: men equal war" (Farr, 2003). Creant aquests dos grups antagònics, de dones pacifistes i homes bel·licistes, s'ignora una enorme multiplicitat de vivències, habilitats i antecedents (Morgan, 1996: par. 2), perpetuant la idea que les dones tenen una experiència homogènia del conflicte (Bird, 2021: par. 1) i fent un gran èmfasi en la seva passivitat, així com generant un relat de la guerra en masculí. Tal i com explica Aleksievitx a *La Guerra no té Cara de Dona*, "Tot el que coneixem de la guerra, ho sabem a partir d'una veu masculina. Tothom és presoner

de les representacions masculines de la guerra, de les sensacions masculines” (Aleksièvitx, 2018: 8).

Malgrat estar la narrativa “dona pacifista / home bel·licista” profundament arrelada al nostre subconscient, trobem l’existència d’algunes “anomalies” en la història de la guerra masculina. Aquestes alteracions en el relat es manifesten en el moment en que les dones surten de les quatre parets de la llar, abandonen l’espai domèstic, i passen a participar activament en la reproducció de la violència, ja sigui en exèrcits convencionals o en grups d’insurgència paramilitars. És aquí on guerra i gènere, conflicte i feminitat, es creuen i donen llum a una representació de la dona que dista de la dicotomia “women equal peace: men equal war”, anteriorment considerada com a inalterable. Igual que els seus companys masculins, les dones prenen partit i es comprometen amb la violència, participant com a combatents de primera línia, auxiliars i líders, tot i que enfrontant multitud d’obstacles i reticències de part dels seus propis companys de lluita homes (Loken, 2018: 1). Aquesta ocupació femenina de l’espai públic i de la primera línia en un context bèl·lic, així com la reproducció de tasques tradicionalment associades al gènere masculí, es pot veure clarament representada durant el període *The Troubles*. En un escenari de conflicte etno-nacional, de violència política a la fi de l’enderrocament del control britànic a Irlanda del Nord, va haver-hi dones que van apostar per la lluita armada en la defensa de la seva nació, arribant a allistar-se com a voluntàries del moviment republicà irlandès. La seva militància comptava amb un ventall d’accions molt ampli, des de l’organització de protestes o recaptació de fons pel moviment fins arribar a col·locar bombes, fer de vigies o disparar armes (Loken, 2018: 58). Aquelles que van desenvolupar un paper combatiu estaven majoritàriament concentrades com a membres de l’IRA Provisional, encara que existien d’altres pertanyents a diferents grups paramilitars, com ara l’INLA.

Com s’explica la desviació dels rols de gènere marcats com a tradicionals? Què porta a la dona, aparentment antagònica a la guerra, a allistar-se a una força paramilitar i a agafar les armes? Si la feminitat ha de portar per bandera el pacifisme, perquè hi ha dones qui decideixen practicar la violència? Davant aquestes contradiccions, ens centrem en dues veus principals que des de la seva visió donen ta a aquesta qüestió: les paraules de les pròpies voluntàries i les opinions d’aquells qui les envolten.

Sent Irlanda del Nord una societat profundament tradicional, imperant un jerarquitzat ordre de gènere on l'home dominava tant l'espai domèstic com l'espai públic (Aretxaga, 2010: par. 11), la introducció del judici sense internament previ per part del govern britànic l'any 1971 va desestabilitzar en gran mesura aquest sistema, omplint les presons d'homes presumptament militants del moviment republicà irlandès i deixant les llars sense lideratge ni protecció masculina. Les dones de la comunitat nacionalista, en no ser considerades subjectes actius en el conflicte, quedaran exemptes d'aquesta mesura, obrint pas a una nova dinàmica que les portaria a entrar en confrontació directa amb les forces britàniques, ja fos a través del contacte directe en combats paramilitars, del suport a les operacions o en l'agitació política en general. Malgrat experimentar un període de gran transformació, les tradicionals narratives de gènere seguien vigents i dominants arreu del territori nord-irlandès. Aquesta creença cega en el pacifisme femení i el bel·licisme masculí es va veure clarament reflectida en l'actitud vers l'augment de la presència de dones al moviment i la lluita, tant dins del bàndol unionista com dins del nacionalista. La victimització, infantilització i patologització van ser utilitzades vers les combatents mobilitzades per justificar el seu comportament transgressor (Bird, 2021: par. 5). Totes aquelles qui sortien de les línies inflexibles delimitades pel sistema patriarcal eren referides com a “girls” (“nenes”) per la premsa nacionalista (Aretxaga, 2010: par. 14), perquè s'atribuïa la seva decisió d'allistar-se a la traumàtica experiència d'haver crescut en un entorn d'alta conflictivitat com era el Belfast dels Anys de Plom. La cap de premsa de l'organització femenina Women Against Imperialism (WAI) va evidenciar l'imperant conservadurisme del moviment republicà, afirmant com aquest “veu les dones simplement com a participants de suport en la lluita per l'alliberament del poble”¹¹ (Loughran, 1986: 68). Com bé explica Ian Miller, “l'adolescència femenina es caracteritza per la desitjabilitat, la immaduresa i la mal·leabilitat, en comptes de per la independència i la maduresa” (Miller, 2016: 201). Quan a la societat nord-irlandesa l'arquetip de dona girava entorn la passivitat i la castedat (Bird, 2021: par. 7), quan el seu rol esperat era “de suport”, l'entrada femenina a les files dels moviments armats va donar pas a grans confusions, contradiccions i crítiques.

El cas de les germanes Price encarna perfectament l'impacte social del encreuament entre conflicte i feminitat. Carregant un impecable llinatge republicà a les esquenes, Marian

¹¹ “The Republican Movement see women merely as supportive participants in the struggle for people's liberation”

i Dolours Price es van allistar a l'IRA el 1971, en un context d'alta mobilització femenina i conflictivitat. Entrant com a dues joves universitàries, les germanes arribarien a ocupar càrrecs importants dins d'aquesta organització paramilitar, formant part de "*The Unknowns*" ("Els desconeguts"), una petita cèl·lula d'elit encarregada de portar a terme activitats clandestines de gran perillositat (Keefe, 2020: 71). En el seu cas seran empresonades per la seva participació al bombardeig del jutjat d'Old Bailey el 8 de març del 1973, deixant un mort i 200 ferits. La seva implicació en l'operació portarà a les germanes a ser representades com a dones antinaturals i inhumanes per part dels mitjans de comunicació nordirlandesos. Així mateix, la seva decisió de ser partícips de la *hunger strike* (vaga de fam) commocionarà fortament a la comunitat. De fet, la reacció popular es veurà reflectida en titulars i extractes de premsa, sent el diari nacionalista *The Kerryman* un clar exemple: "Molt joves i... clarament víctimes del seu entorn i els seus antecedents" ¹² (Comment', Kerryman, 1974).

En una sola frase podem percebre ràpidament la visió paternalista envers les accions dutes a terme per les germanes, esbossant un entorn patològic on la vinculació a l'IRA per part de la família i el solapament entre la seva joventut i la creixent tensió política justificaven aquesta *indesitjable* desviació del comportament femení normatiu (Miller, 2016: 198). Seguint aquesta lògica, aquestes decisions estarien marcades per l'emocionalitat i vulnerabilitat pròpies del gènere femení, sobrepasant així qualsevol possibilitat de racionalitat i agència al darrere dels seus actes. Tanmateix, les germanes Price van rebutjar constantment aquestes assumpcions que les lligaven a la idea de "víctimes passives del seu entorn" (Bird, 2021: par 8), subratllant la fermesa de la seva creença en la militància i la lluita armada en les seves declaracions: "No me'n penedeixo. Vaig entrar jove però coneixia els riscos que comportava. Ho havia pensat molt. No va ser una reacció emocional a alguna cosa que havia passat a la meua família o a mi. Es tractava de ser fidel a les creences que encara mantinc" ¹³ (Cowan, 2003: par 9). Aquestes paraules de la Marian cinc anys més tard del *Good Friday Agreement*, en una entrevista al 2003 en referència a la seva pertinença a l'IRA, demostren com ella i moltes altres dones van ser partícips del combat de manera plenament conscient, impulsades per uns

¹² "Very young and... very much victims of their environment and background."

¹³ "I have no regrets. I joined young but I knew the risks involved. I had thought long and hard. It wasn't an emotional reaction to something that happened my family or me. It was a question of fulfilling the beliefs I still hold."

arrelats valors personals i el desig de defensar la seva comunitat. Desmantant les narratives convencionals, les militants van fer el seu lloc dins el republicanisme irlandès, desenvolupant multiplicitat de rols i tasques com a subjectes actius, des de l'activisme comunitari fins a la participació en la reproducció de la violència. Com sentència Begoña Aretxaga, “Les dones han estat de tot menys espectadores passives del conflicte.” (Aretxaga, 2010: 3). La rebel·lia a l'hora d'alçar-se contra un imperi opressor, com pogué ser el Regne Unit als ulls de les nacionalistes, no es troba reservada a l'esfera masculina. Oposar resistència a l'estatus quo, creure en un ideal i donar la vida per allò que creus just i necessari interpel·la a totes les consciències, independentment del gènere. A *An Glór Gafa* (La Veu Captiva), revista en circulació entre 1989 i 1999 escrita íntegrament per presoners polítics republicans, les dones de l'IRA recloses a Maghaberry van exposar l'any 1992 de manera excel·lent aquesta equitat entorn del *ser rebel* i la crida femenina vers la revolució: “Les dones irlandeses són tan revolucionàries com els homes irlandesos i la seva resistència és igual de ferotge, ja siguin voluntàries de l'IRA, activistes del Sinn Féin o organitzadores i manifestants de campanya”¹⁴ (Morgan, 1996: par 10).

Així doncs, les reivindicacions de militants com Marian Price o la veu col·lectiva de les presoneres republicanes a revistes com *An Glór Gafa* trenquen els estrictes rols de gènere, els quals estan fortament arrelats a la mentalitat social en territoris de profunda tradició conservadora com és l'irlandès. La dona voluntària que participa com a combatent activa de la lluita no és reconeguda com a part natural del conflicte per la societat, arribant a ser victimitzada, patologitzada i infantilitzada. D'aquesta manera s'afegeix una doble càrrega a la ja complexa situació de les militants: a la dificultat que suposa lluitar contra un Estat opressor, se li suma la lluita contra la feminitat normativa.

3.2 L'alliberament de la dona va de la mà de l'alliberament d'Irlanda? Debats feministes, reticències i el pes de la supervivència

L'avenç dels drets de les dones al llarg del temps i en particular durant l'època de *The Troubles* al Nord d'Irlanda ha estat profundament marcat pels efectes de l'etern

¹⁴ Irish women are every bit as revolutionary as Irish men and their resistance is every bit as fierce, be they IRA Volunteers, Sinn Féin activists or campaign organisers and protesters

conflicte etno-nacional al territori, així com per les particularitats socials i culturals de la regió, portant als seus sis comptats a ocupar una posició ben bé singular en comparació amb la resta de les dues illes. Per qüestions de seguretat i nacionalisme, així com per la gran influència de les esglésies catòlica i protestant, Irlanda del Nord ha estat subjecta a marcs legislatius diferents als de la resta de Gran Bretanya. Malgrat ser un dels quatre estats que conformen el Regne Unit, el Nord ha estat sovint identificat, definit i per tant tractat com “un lloc apart” (DeSouza, 2024: par 7). La dona nord-irlandesa ha patit especialment en tant que la seva regió ha adquirit aquest “dret de singularitat”, donat que s’ha quedat a les portes de molts canvis en matèria de gènere (Loughran, 1985: 4). D’aquesta manera, trobem que la *Northern Irish exception* (excepció nord-irlandesa) ha tingut grans conseqüències quan posem sobre la taula qüestions sexuals i reproductives, com ara el dret a interrompre voluntàriament l’embaràs.

L’any 1967, amb la intenció de millorar la salut de les dones, es va aprovar al Parlament britànic l’*Abortion Act*, la qual permetia l’avortament fins a 24 setmanes de gestació en circumstàncies específiques. Aquesta llei, però, no va ser aplicada en la totalitat del territori britànic. A Anglaterra, Gal·les i Escòcia es va despenalitzar l’avortament, però a l’altra banda del mar d’Irlanda, malgrat formar part del mateix país, aquest dret va romandre sense reconeixement, amb l’Assemblea de Stormont ignorant i rebutjant la reforma. D’aquesta manera, les dones angleses, gal·leses i escoceses “gaudien” (si la paraula *gaudir* es pot emprar per definir l’accés a un dret humà) de la possibilitat d’interrompre l’embaràs de forma voluntària, sota condicions concretes, de manera segura i protegida per la llei, mentre que les dones d’Irlanda del Nord quedaven excloses dels avenços entorn als drets reproductius tot i ser ciutadanes del mateix Estat. Aquesta política va generar una greu desigualtat sanitària, així com una barrera financera important, donat que les dones nord-irlandeses es veien obligades a pagar-se el seu desplaçament a la illa veïna per interrompre el període de gestació, costejant-se a més a més les tarifes de clíniques privades, ja que la sanitat pública (gratuïta) britànica no les cobria per aquest tipus de procediments (Berer, 2024: par 18). Aquesta situació no canviaria fins l’any 2019, quan per primera vegada l’avortament va ser descriminalitzat al territori nord-irlandès, deixant enrere dècades de conservadorisme i repressió entorn el cos de la dona, però continuant la lluita per un accés complet a aquest dret (*Amnesty International UK*, 2025: par 1). Trobem tres quarts del mateix amb el dret

al divorci, on la separació matrimonial per motius d'irreconciliació va arribar deu anys més tard que a la resta del Regne Unit, l'any 1978 (Hagan, 2006: 14).

Aquesta diferenciació territorial en l'aplicació de la llei no només confirma el tracte “a part” de la regió respecte a la resta d'estats que formen la corona britànica, sinó que és una mostra clau de com la confluència de característiques identificades com a “pròpies del Nord” ha afectat l'avenç de l'alliberament de les dones en matèria de drets. La política identitària de la regió, el rol imperant que ocupa la religió, els tradicionals rols de gènere i la perduració del conflicte han anat en detriment a l'emancipació, salut i seguretat de les dones nord-irlandeses, bloquejant reformes essencials i deixant-les al marge. Això mateix explicaria les dificultats per l'arrelament i evolució del moviment feminista al territori. Com evidencia Christina Loughran, co-fundadora de l'organització feminista *Women's News Collective*: “Mentre que en altres països estaven sorgint la *New Left* i el *Women's Movement*, a Irlanda del Nord estàvem immersos en una situació de guerra amb tropes britàniques als carrers i el col·lapse virtual del govern” (Loughran, 1984: par. 4).

Efectivament, el fet que la regió hagi patint un conflicte armat prolongat ha portat la societat nord-irlandesa a haver de decidir quines són les problemàtiques prioritàries a les quals hauria de dedicar els esforços, amb la supervivència posicionant-se al capdavant amb urgència i lligant-la a la resolució de la qüestió nacional. D'aquesta manera, el nacionalisme (o l'unionisme) i la lluita per l'autonomia pròpia (o per la defensa del *status quo*) neutralitzen altres tipus de qüestions, relegant-les a segon pla, actuant com a paraigües totalitzador que acaba eclipsant tots els altres temes, inclosos els drets de les dones i el moviment feminista. Com explica Mireia Ros Domènech, quan la prioritat ideològica és la creació de l'estat-nació, la resta de lluites queden obviades (Ros, 2017: 85). Tot plegat ha resultat en la divisió i enfrontament de les dones nord-irlandeses, fent ús de la lògica etno-nacional binària fins i tot en la lluita feminista i arribant a percebre-la com un afer “taronja i verd”. Malgrat viure experiències compartides marcades per la subordinació patriarcal i la marginalització política, la divisió entre la dona nacionalista, republicana i catòlica i la dona unionista, lleialista i protestant era molt difícil de superar. Sumat a la pugna identitària i la lluita per la subsistència, aquestes dones es trobaven situades en espais excloents alhora que sotmeses dins de les jerarquies

socials, econòmiques, religioses i polítiques d'Irlanda del Nord (Hagan, 2006: 14), minimitzant la possibilitat de trobar un *common ground*.

La principal barrera a l'hora de treballar conjuntament radicava en els mitjans que s'havien d'emprar per arribar a la principal meta del *Women's Movement*: l'alliberament femení. Dins el moviment feminista nord-irlandès hi havia qui adoptava un posicionament de caràcter reformista, percebent els guanys de les dones a Gran Bretanya com a objectius a assolir, cas de la legislació de l'*Abortion Act* de 1963 mencionada anteriorment. Per poder dur a terme la seva tasca militant, aquelles feministes evitaven la "qüestió nacional" i actuaven sota el marc de l'ordre establert pel govern britànic. Això feia que dins la lògica imperant fossin considerades part del grup de "dones unionistes, lleialistes i protestants", mentre que a l'altra banda del mur es trobava el grup de "dones nacionalistes, republicanes i catòliques". Aquest darrer estava compost majoritàriament per feministes estretament identificades amb la política anti-imperialista i republicana, les quals no acceptaven la legitimitat de l'Estat britànic a Irlanda del Nord. Per a elles, les reformes només podien ser un mitjà per elevar la consciència, però no una fi en si mateixa; l'alliberament de la dona només podia ser assolit amb l'alliberament d'Irlanda. Des d'una mirada interseccional, aquest sector del feminisme nord-irlandès analitzava la seva situació com a una triple opressió, per ser dones en una societat patriarcal, per ser catòliques en un context de majoria protestant i per ser nacionalistes republicanes irlandeses a un país sotmès per les forces britàniques d'ocupació. Així doncs, treballar per assolir l'emancipació femenina al Nord a través del marc jurídic-legal britànic no tenia sentit, atès que als seus ulls una Irlanda del Nord britànica era una Irlanda del Nord irreformable (Loughran, 1985: 5).

Aquest posicionament nacionalista-feminista s'evidencia clarament en les paraules de l'activista de l'IRA Mairéad Farrell: "Estic oprimida com a dona, però també estic oprimida perquè soc irlandesa... No podem acabar amb èxit amb la nostra opressió com a dones fins que primer no acabem amb l'opressió del nostre país"¹⁵ (Ros, 2017: 85). En aquesta declaració, breu però precisa, Farrell no només traça la connexió entre l'opressió de gènere i l'opressió britànica, sinó que també fa palès el paper protagonista i prioritari

15

I'm oppressed as a woman, but I'm also oppressed because I'm Irish... We can't successfully end our oppression as women until we first end the oppression of our country."

que se li atribueix a la qüestió nacional, posant l'emancipació femenina com a fita inaccessible sense la reunificació d'Irlanda. Aquest raonament pot ser vist també en la diferenciació que fa una altre activista de l'IRA, Rita O'Hare, entre les prioritats de les dones britàniques i les de les dones nord-irlandeses: "Les prioritats per a les dones a Anglaterra no són automàticament nostres. Hi ha una guerra a Irlanda, vivim en un país dividit pel domini britànic"¹⁶ (Loughran, 1986: 59).

A una Irlanda del Nord profundament conservadora i autoritària vers l'emancipació femenina, amb multitud de fronts oberts comuns, com ara la lluita pels drets reproductius o la violència sexual, podem veure com fins i tot en un espai feminista, de dones prenent part del *Women's Movement*, l'organització no pot escapar de la tradicional òptica estructurada entorn de dues comunitats dividides i amb aspiracions contraposades. Es en aquesta lectura on, adoptant una mirada crítica, ens plantegem la següent pregunta: realment l'alliberament de la dona va de la mà de l'alliberament d'Irlanda? L'emancipació femenina resulta només possible en un context d'emancipació del poble nord-irlandès de l'imperi britànic? Malgrat poder estar d'acord en que projectar el canvi des d'una posició reformista, sense sortir de l'estatus quo, mai portarà a la transformació total, copsar l'alliberament femení a través de l'adquisició de la independència per part del Nord tampoc resulta del tot trencador, ja que se segueix actuant (d'una manera o una altra) dins els marcs establerts per la forma d'organització de l'estat-nació. Com bé diu Mireia Ros Domènech, "la construcció nacional no preveu la igualtat de gènere com a pilar fonamental, atès que parteix d'uns antecedents històrics que han consolidat la societat patriarcal" (Ros, 2017: 86).

¹⁶ The priorities for women in England are not automatically ours. There is a war going on in Ireland, we are living in a country divided by British rule.

Moviment feminista a Irlanda del Nord	
Bàndol “verd”	Bàndol “taronja”
- Grup de “dona nacionalista/republicana/catòlica” - Feminisme construït sobre tradicions republicanes - Aliança entre el projecte de construcció nacional i les reivindicacions feministes - S'estableix una connexió entre l'opressió de gènere i l'opressió britànica - Aconseguir l'emancipació femenina a partir de l'adquisició d'independència nacional	- Grup de “dona unionista/leialista/protestant” - Feminisme de caràcter reformista - Emmirallament amb les dones de Gran Bretanya, aspiracions a aconseguir els mateixos drets aplicats a la resta del territori britànic - Aconseguir l'emancipació femenina actuant dins els marcs establerts per l'Estat britànic

Graella que mostra el binarisme del moviment feminista a Irlanda del Nord, el qual respon al llarg llegat de divisió sectària entre les dues comunitats nord-irlandeses.

Tot i que aquesta perspectiva divisòria es troba profundament arrelada a les consciències d'aquelles qui decideixen mobilitzar-se en la lluita lila, provocant des del primer moment multitud de prejudicis, malentesos i desavinences a l'hora de projectar possibles accions i/o campanyes, trobem qui ha volgut trencar els murs erigits per la qüestió nacional. Inusuals però cabdals a l'hora de construir referents, diverses dones militants d'altres espais o a títol individual es van mobilitzar juntes en la lluita per la justícia i la igualtat de gènere al nord de l'illa, permetent la creació d'organitzacions com *Northern Ireland Women's Rights Movement* (NIWRM) l'any 1975. En aquest intent de fusionar les dues banderes, tant la verda com la taronja, es va buscar desenvolupar un moviment de masses format per les dones de classe obrera capaç d'abordar totes les problemàtiques i opressions compartides. De fet, aquesta organització serà molt crítica amb el nacionalisme en general i amb el republicanisme en particular (Ros, 2017: 53).

Si bé el NIWRM va néixer amb aquesta intenció unificadora, les reivindicacions territorials i la qüestió de la identitat dominaran amb força tots els aspectes de la política nord-irlandesa (Hagan, 2006: 16), condemnant al fracàs qualsevol intent de construir un marc comú a l'hora de passar a l'acció en la lluita feminista al territori. Malgrat la vocació universal de l'organització, les diferències ideològiques entre les integrants faran impossible poder arribar a un acord envers les problemàtiques que pateixen com a dones, donat que les entendran i viuran de maneres molt diferents (Ros, 2017: 96). L'alt nivell de conflictivitat, la desigualtat entre comunitats, la tradicional lògica binària i l'indiscutible protagonisme de la qüestió nacional faran de la idea de crear un moviment de masses feminista una amarga utopia.

3.2.1 Les presoneres d'Armagh: dones o soldats polititzats?

A mesura que augmenti la participació de les dones en la lluita armada, les membres del moviment feminista nord-irlandès es trobaran a l'ull de l'huracà des de diversos fronts. El cas de les presoneres d'Armagh evidenciarà de manera contundent la incapacitat d'arribar a un consens dins el moviment, aflorant intensos debats i contradiccions a l'hora de decidir quina posició prendre envers la situació i tracte de les dones republicanes internes al centre penitenciari. Decidir què és pot considerar problemàtica feminista i què no donarà lloc a grans tensions durant *The Troubles*, especialment a partir de la introducció de la política de criminalització de la lluita armada nacionalista l'any 1976, quan la retirada de l'estatus polític als nous interns serà contestada amb una gran resistència tant pels presoners com per les presoneres (Hayden, 2025: 170). La violenta discriminació política i social amb què les dones republicanes d'Armagh seran tractades situarà a les membres de les organitzacions feministes d'Irlanda del Nord a una cruïlla de valors, on la tensió entre solidaritat feminista i alineament polític s'erigirà com un gran obstacle a l'hora de respondre la pregunta més bàsica però essencial del debat: *is Armagh a feminist issue or not?*

La presó de Sa Majestat d'Armagh, constituïda com l'única presó per a dones que els britànics tindran al nord d'Irlanda, serà escenari de fortes protestes en la mesura en que les republicanes empresonades al centre reivindicaran la seva condició de presoneres polítiques en un context de conflicte etno-nacional. Unes 400 dones seran empresonades

al centre en diverses ocasions durant les dècades de 1970 i de 1980 per delictes polítics, trenta-dues sense judici previ (Murray, 2011: 10). La retirada del *Special Category Status* es traduirà en una gran mobilització per part de les dones d'Armagh, les quals s'alçaran per oposar resistència a l'intent britànic de criminalitzar-les, participant en accions caracteritzades per una forta desobediència a l'autoritat penitenciària i una ferma convicció en la necessitat de la lluita identitària.

Les presoneres hauran de fer front a tractes degradants i humiliants per part dels funcionaris de les presons, esdevenint víctimes de constants assetjaments físics i verbals. L'*strip searching* es convertirà en una pràctica freqüent contra les presoneres, les quals seran sotmeses a l'escorcoll exhaustiu del seu cos per part dels funcionaris del centre sota l'eufemisme d'unes suposades "mesures de seguretat" (Ros, 2017: 70). Seran adreçades com a *whores* i *dirty sluts*, amenaçades amb l'abús sexual i se'ls denegarà l'accés a productes sanitaris bàsics per la menstruació fora de l'únic dia establert pel lliurament d'aquests. El darrer tracte discriminatori s'evidencia clarament amb les paraules de Síle Darragh, membre de l'IRA i presonera d'Armagh: "Si una dona tenia una regla particularment abundant i en necessitava més, o si la regla d'algú començava abans d'hora, llavors era simplement mala sort"¹⁷ (Ros, 2017: 39). Tot plegat englobarà una institucionalització de l'abús a través del sistema penitenciari per part de l'estat britànic. Enmig de les brutals mesures de càstig adreçades a les presoneres polítiques, "la degradació, el control i la submissió en comptes de la seguretat estaran a l'ordre del dia" (O'Keefe 2006: 543).

L'any 1980 s'iniciarà la *no-wash protest*, on les preses republicanes es negaran a dutxar-se durant un any sencer com a mostra d'oposició contra els tractes opressius per part del personal penitenciari i la suspensió del seu estatus polític. D'aquesta manera se sumaran als seus companys de lluita masculins internats a la presó de Long Kesh, els quals portaven des del 1978 en vaga "bruta" (Ros, 2017: 39). Com a forma de protesta, van impregnar les parets de les seves cel·les d'orina, excrements i de sang menstrual, en el cas de les presoneres dones (Bird, 2021: par 2). Com explica l'entrevistada 1, malgrat ingressar a la presó anys més tard de la *dirty protest*, els fets succeïts perdurarien en les

¹⁷ If a woman had a particularly heavy period and needed more, or if someone's period began early then it was just hard luck.

parets del centre: “Va ser després de la protesta bruta, i encara podies caminar per la presó i sentir una forta olor (...) No sé què feien servir per netejar les cel·les (...) però sempre hi havia una forta olor”¹⁸.

Malgrat l’alt grau de mobilització i violència, hi haurà un reconeixement desigual per part de la comunitat nacionalista entorn als esdeveniments. Les portades de la premsa republicana seran protagonitzades pels interns a Long Kesh amb els vaguistes de fam posicionant-se al centre de l’atenció mediàtica (Marion, 2022: par. 5). Les narratives predominants giraran entorn als heroics sacrificis duts a terme pels homes presoners, eclipsant les vivències de les dones d’Armagh (Gilmartin & Scull, 2022: 727). No serà fins la creació de plataformes feministes com l’organització Women Against Imperialism (WAI) que les presoneres d’Armagh i el seu entorn trobaran finalment un altaveu per on fer crida a l’organització. Format per dones antiimperialistes i d’esquerres, el grup republicà organitzarà els primers piquets davant el centre penitenciari (Loughran, 1986: 64). Així mateix, afegiran a la denuncia contra les condicions deplorables i el tracte humiliant patit per les preses un anàlisi en clau de gènere, identificant la pràctica de l’*strip searching* o la negació d’accés a productes sanitaris bàsics com a formes específiques de violència contra les dones. La WAI aconseguirà amb èxit posar el cas de les dones d’Armagh al centre dels debats, conduint al moviment republicà a començar a prendre’s seriosament les qüestions feministes (Irish Left Archive, n.d)¹⁹.

Argumentant l’ús de violència de gènere per part de l’Estat britànic, organitzacions republicanes com la WAI situaran fermament la situació de les presoneres com a problemàtica feminista, remarcant la necessitat d’adreçar l’*Armagh issue* des del front lila. Tot i així, hi haurà grups que no hi estaran d’acord. A l’altra banda del debat sorgiran membres del moviment qui es negaran a donar suport a les dones d’Armagh si la seva causa era presentada sota la lluita per a l’alliberament femení. Un gran exemple serà el *Northern Ireland Women's Rights Movement* (NIWRM), el qual, malgrat defensar la seva universalitat i voluntat d’unir dones unionistes i nacionalistes per combatre opressions compartides, considerarà les accions i situació de les preses com una simple imitació dels

¹⁸ Entrevista personal realitzada el 9/05/2026. Traducció al català de l’autora. Versió original en anglès a Annex 4

¹⁹ Irish Left Archive, Organisations, Women Against Imperialism (n.d). <https://www.leftarchive.ie/organisation/1413/>

seus companys masculins interns a la presó de Long Kesh (Ros, 2017: 101). D'aquesta manera es posicionarà la identitat política de les preses per sobre de la seva condició com a dones, percebent-les íntegrament com a membres del grup paramilitar, anul·lant o diluint així tota identitat i experiència femenina.

Malgrat els intents de la WAI per fer del moviment feminista punta de llança a l'hora de reivindicar i denunciar la situació de les presoneres republicanes, els diferents posicionaments polítics vers la qüestió nacional imperaran amb força, fent impossible poder arribar a cap conclusió compartida entre totes. Tot plegat revelarà la profunditat de les divisions entre les feministes (Loughran, 1985: 4), fent de l'*Armagh issue* i el debat entorn aquest l'exemple clau a l'hora de mostrar el binarisme del moviment feminista nord-irlandès.

3.3 Feminisme i agència: xocs i biaixos

El projecte polític que conforma el feminisme hegemònic actual arrossega una llarga i delicada dificultat en la seva relació amb el concepte d'agència i el seu desenvolupament en el subjecte femení. Essent un terme clau de la teoria feminista, el seu significat ha sigut motiu de nombrosos debats (McNay, 2016: 39). La paraula agència es refereix de manera general a “la capacitat d'acció dels membres dels grups humans en relació amb els contextos en què s'insereixen” (Belvedresi, 2018: 6). Quan busquem què significa “exercir agència com a dona” dintre dels marcs teòrics de l'escola feminista trobem una definició limitada, homogènia i liberal, la qual ignora les múltiples complexitats dels diferents contextos i experiències. D'acord amb aquesta visió el subjecte femení només és considerat executor de la seva agència quan trenca per complet amb les normes del sistema patriarcal, quan subverteix i resignifica els discursos hegemònics de gènere i sexualitat (Mahmood, 2005: 153). La resistència s'eleva com a característica universal de l'agència femenina (McNay, 2016: 47) i s'estableix un compromís liberal amb l'autonomia individual (Lépinard, 2011: 206). D'aquesta manera, es traça una única via per arribar a l'*empoderament*: exercint l'autodeterminació pròpia i la subversió total de l'estatus quo. Dins d'aquest marc de pensament, figures esmentades anteriorment com les germanes Price encaixen perfectament en aquesta modalitat d'agència: dues dones procedents del conservador Belfast dels Anys de Plom agafen les armes i s'allisten com

a combatents actives de la lluita. Trencant els estrictes rols de gènere, lligats al suposat caràcter pacífic i la vulnerabilitat femenines, la Dolours i la Marian van mostrar una actitud transgressora en les seves accions, oposant una clara resistència al sistema. Conseqüentment, a ulls d'aquesta lectura feminista les germanes Price són enteses i per tant acceptades com a dones *empoderades* amb agència.

Ara bé, com assenyala Saba Mahmood, “analitzar les accions de les persones en termes d'intents realitzats o frustrats de transformació social és necessàriament reduir l'heterogeneïtat de la vida a la narrativa més aviat plana de sucumbir o resistir relacions de dominació” (Mahmood, 2005: 174). Sabem que la participació de les dones republicanes durant el període *The Troubles* va ser molt àmplia: va haver qui va entrar a les files dels moviments armats i va participar com a combatent de primera línia, com és el cas de les Price, però també va haver qui va exercir altres formes de militància, les quals no necessàriament van trencar amb la tradició en la seva totalitat ni van sortir dels marges de la imatge de feminitat que existia a la societat patriarcal nord-irlandesa. No obstant, regint-nos per la definició establerta fins ara només les combatents, aquelles qui van transgredir clarament les fronteres de gènere tradicionals comprometent-se amb l'acció violenta, prèviament vista com a únicament masculina, poden ser considerades subjectes executors de la seva agència.

A través de la crítica de Mahmood s'evidencia la necessitat de reflexionar i donar veu a les diferents modalitats i formes de concebre l'agència (Yébenes, 2022: 86). És des d'aquest plantejament que neix el terme “agència minimalista”, introduït per la Uma Narayan com “la capacitat limitada però significativa d'actuar, resistir o resignificar la pròpia situació dintre de contextos de dominació estructural” (Narayan, 2002). A més a més, l'antropòloga Saba Mahmood explica com les normes no només poden ser consolidades o subvertides, conceptualitzades segons el model de fer i desfer, sinó que també poden ser “dutes a terme, habitades i experimentades de diverses maneres” (Mahmood 2005: 23). Cal repensar l'agència per reconèixer la capacitat d'aquesta fins i tot en contextos de subordinació. Un clar exemple “d'habitar la norma” són les *Hen Patrols* i el seu *empoderament* a través de l'acció comunitària.

3.3.1 L'ampli marc d'acció femenina: les *Hen Patrols* i l'agència minimalista

Les *Hen Patrols* (“patrulles de gallines”) van ser grups de dones nacionalistes que van actuar de vigilants dels seus barris, perseguint a l'Exèrcit britànic durant les nits als inicis dels anys setanta. *Hen* (“gallina”) actuava com a contrapartida de les *Duck Patrols* (“patrulles d'ànecs”), nom amb el qual es coneixia popularment als grups de soldats que s'encarregaven de vigilar els carrers i realitzar registres a les cases i locals de les zones catòliques a la cerca de possibles membres de l'IRA (Gurpegui, 2022: 13). Arrel de la introducció del judici sense internament previ l'any 1971, amb la majoria de la població masculina adulta dels barris nacionalistes tancada a la presó o en situació de fuga, el manteniment i protecció de les llars va quedar completament en mans de les dones (Gurpegui, 2022: 14). En un context d'escorcolls constants a les residències domèstiques, interrogatoris al carrer i violència diària, les dones es van organitzar en defensa de les seves comunitats, incomplint els tocs de queda imposats per l'Estat i interrompent els bloquejos quotidians de l'Exèrcit (O'Keefe, 2017: 170). Sortint en aquelles hores on hi havia major incidència de detencions i escorcolls, entre les 10 de la nit i les 6 del matí, les *Hen Patrols* recorrien carrers i carrerons amb l'objectiu d'alertar als veïns en el moment de detectar l'entrada de soldats britànics al barri. Fent sonar xiulets i picant amb tapes metàl·liques a terra, aquestes patrulles protegien les seves comunitats de manera autònoma i autogestionada, treballant per contrarestar l'impacte de la política d'internament (Ros, 2017: 28).

Les *Hen Patrols* no encaixen en el model d'empoderament clàssic. Si bé surten de les quatre parets que delimiten l'espai domèstic, no agafen les armes ni s'allisten a una força paramilitar. Tampoc acaben de sortir dels marges de la imatge patriarcal de “dona i cuidadora de la llar” (Gurpegui, 2022: 14). Les *Hen Patrols* no trenquen la norma, però “l'habiten” dins d'un context de subordinació, se senten empoderades per l'experiència col·lectiva d'enfrontar-se a soldats armats (Aretxaga, 2010: par. 10). Vist des d'aquesta perspectiva, podem reconèixer aquestes dones com a subjectes executors d'una certa agència, essent “l'agència minimalista” el millor terme per realitzar l'anàlisi. Forgen noves identitats polítiques, malgrat no trencar completament amb el seu rol tradicional, i totes elles s'alcen com a pilars fonamentals de les seves comunitats, duent a terme accions de resistència no-armada al carrer.

Tal enfocament es veu reforçat amb les informacions aportades pels entrevistats: “Sense dones, sense mestresses de casa (...) no hi hauria cases segures. No hi hauria espais on la gent es pogués reunir. No hi hauria bales. No hi hauria lloc on la gent que estigués sola pogués allotjar-se.”²⁰. Això es veu encara més amb el reconeixement que fa l’entrevistada 1. Essent una dona que va participar com a combatent de primera línia durant el conflicte, identifica a aquestes dones com a “eix vertebrador” (*backbone* en anglès) de la comunitat: “Et diuen que és l’eix vertebrador de la comunitat, saps? Si no fos per les dones, els homes no podrien fer el que fan. I això és molt, molt cert”²¹. Subvertir el rol prèviament vist com a secundari i conformista es presenta ara com a feina essencial, sense voler “compadir-se” de la dona no-combatent, sinó reconeixent una altra faceta de rebel·lió diferent a la concebuda fins ara.

4. Conclusió

Aquest treball posa de relleu que el binarisme va ser l’eix central que ha marcat cada pas fet en la construcció i desenvolupament d’Irlanda del Nord. Des de la seva creació fins arribar a l’actualitat, l’ús de la lògica binària s’ha manifestat en les arrels de la Partició, en la gènesi del propi conflicte com una de les causes principals de l’esclat dels *Troubles*, en l’elaboració i persistència de la narrativa “dona pacifista / home bel·licista”, en les dificultats per l’arrelament d’un moviment de masses feminista al territori i el seu consegüent fracàs, o a l’hora d’identificar la presència d’*empoderament* i agència femenina.

El conflicte al nord de l’illa d’Irlanda presentarà les seves particularitats com tot enfrontament, però al mateix temps es trobarà entrellaçat amb els successos a escala global, servint de gran exemple l’emmirallament dels estudiants nord-irlandesos amb els estatunidencs durant els anys seixanta. Uns i altres es van distingir per les seves campanyes pels drets civils, els estímuls provinents de l’idealitzat llegat revolucionari i emancipador del Tercer Món i compartits per tota una generació de joves de l’hemisferi occidental, així com la similar radicalització de les seves polítiques i concepcions de la

²⁰ Entrevista personal realitzada el 9/05/2026. Traducció al català de l’autora. Versió original en anglès a Annex 5

²¹ Entrevista personal realitzada el 9/05/2026. Traducció al català de l’autora. Versió original en anglès a Annex 6

violència, entesa aquesta última com a estratègia eventualment necessària a seguir. La simultaneïtat de fets ens explica la història, i el cas nord-irlandès no és una excepció.

El cos de la dona s'articula com a element central al llarg d'aquest treball, sent violentat durant el conflicte a través de l'assetjament per part dels militars britànics i oficials de les presons amb pràctiques tan degradants com l'*strip searching*. Alhora però va ser utilitzat per les pròpies dones desafiant les forces britàniques d'ocupació de les maneres més transgressores (Ros, 2017: 133). No obstant, cal tenir present la singular discriminació de la qual van ser víctimes les dones de totes dues comunitats pel que fa als avenços dels drets reproductius, en aquest cas degut al “dret a la singularitat” del territori nord-irlandès i el conservadorisme dominant en ambdós casos, impossibilitant entre altres coses l'accés a l'avortament quan ja estava reconegut al conjunt del Regne Unit. Lluny de ser perifèriques i passives al conflicte, les dones es mobilitzaran a favor del benestar de les seves comunitats, teixiran xarxes d'ajuda col·lectiva, participaran com a combatents de primera línia i seran empresonades per la seva lluita. Aquelles qui van voler fer el seu lloc dins el republicanisme irlandès, però, van ser victimitzades, patologitzades i infantilitzades tant per l'opressió lleialista com pel conservadorisme de les seves pròpies comunitats. En un context de doble repressió perpetuada pel patriarcat i l'ocupació britànica, el *ser rebel* en femení s'alçarà com un repte davant les dones republicanes, superant-lo amb èxit i arribant fins i tot a dotar-lo de múltiples significats, desobeint els mandats de gènere i de l'estatus quo a través tant de la presa de les armes com amb la protecció comunitària de les seves llars i famílies.

A dia d'avui podem dir que Irlanda del Nord és una societat que es troba “en procés de transició”, deixant enrere trenta anys de violència sectària i orientant-se cap a una major estabilitat i consens social (Harland & McCready, 2014: 270). Tot i així, suggerir que el territori es troba *conflict-free* és ignorar la realitat present. Serveixen d'exemple l'estat encara actiu de grups paramilitars republicans com el CIRA o el RIRA, organitzacions com l'Irish Republican Prisoners Welfare Association (IRPWA) emetent actualitzacions sobre les sentències contra persones considerades presoners republicans (essent la data més recent el 27 d'abril de 2026) o les pròpies paraules dels entrevistats, fent ús de frases tan contundents com “war is over, for now” (la guerra s'ha acabat, per ara). Addicionalment, esdeveniments recents com la sortida del Regne Unit de la Unió Europea el passat 2016, tenint en compte l'oposició majoritària nord-irlandesa a aquesta decisió,

amb un 55,8% dels votants volent romandre-hi (Mulholland, 2003: 19), desafien encara més l'assoliment d'aquest horitzó de pau. Tampoc s'ha de perdre de vista la superació numèrica de la comunitat protestant a mans de la catòlica el 2021 per primera vegada des de la Partició, d'acord amb el cens publicat per la NISRA²² (De Miguel, 2022: par 1), que sens dubte podria provocar una alteració dels precaris equilibris vigents en el que portem de segle.

²² Agència d'Estadística i Investigació d'Irlanda del Nord (NISRA), entitat encarregada de fer els censos de població al territori.

5. Bibliografia

- Aleksiévix, S. (2018). *La guerra no té Cara de Dona* (M. Cabal Guarro, Trad.). Raig Verd Editorial.
- Alonso, R. (2006). *Individual motivations for joining terrorist organizations: A comparative qualitative study on members of ETA and IRA*. A J. Victoroff (Ed.), *Tangled roots: Social and psychological factors in the genesis of terrorism*, 263-279. IOS Press
- Amnesty International UK. (2025). *Abortion decriminalised in Northern Ireland*.
<https://www.amnesty.org.uk/knowledge-hub/all-resources/abortion-decriminalised-in-northern-ireland/>
- Aretxaga, B. (2010). *Ruffling a few patriarchal hairs: Women's experiences of war in Northern Ireland*. Cultural Survival Quarterly.
<https://www.culturalsurvival.org/publications/cultural-survival-quarterly/ruffling-few-patriarchal-hairs-womens-experiences-war>
- Arthur, P. (1974). *The People's Democracy 1968-73*. Belfast: Blackstaff Press.
- Barton, B. & Roche, P. J. (Ed.). (1999). *The Northern Ireland Question: Nationalism, unionism and partition*. Routledge
- BBC. (2007). *History - The troubles, 1963 to 1985, Civil Rights*. BBC.
https://www.bbc.co.uk/history/recent/troubles/the_troubles_article_03.shtml
- BBC. (2013). *Northern Ireland profile*. BBC News.
<https://www.bbc.com/news/world-europe-21028902>
- BBC. (2025). *What happened on Bloody Sunday on 30 January 1972?*. BBC News.
<https://www.bbc.com/news/articles/cn09ekv194wo>
- Belvedresi, R. (2018). *Historia de las mujeres y agencia femenina: algunas consideraciones epistemológicas*. *Epistemología e Historia de la Ciencia*, 3(1), 5-17. ISSN: 2525 -1198.
- Benigno, F. (2023). Los años de plomo. A *Ensayo histórico sobre la violencia política, El rostro ambiguo del terrorismo* (pp. 195–232). Ediciones Cátedra (Grupo Anaya S. A.).

- Berer, M. (2024). *Northern Ireland: A brief history of abortion law reform in the years leading up to 2020*.
<https://www.safeabortionwomensright.org/news/northern-ireland-a-brief-history-of-abortion-law-reform-in-the-years-leading-up-to-2020/>
- Bird, M. (2021). *Women and war: Challenging the archetype of passive women throughout the Troubles*. British Online Archives.
<https://britishonlinearchives.com/posts/category/articles/408/women-and-war-challenging-the-archetype-of-passive-women-throughout-the-troubles>
- Bosi, L., & Davis, D. (2017). *What is to be done? Agency and the causation of transformative events in Ireland's 1916 rising and 1969 Long March**. *Mobilization: An International Quarterly*, 22(2), 223-243. <https://doi.org/10.17813/1086-671x-22-2-22>
- CAIN, *Abstracts of organisations - "O."* (n.d). CAIN.
<https://cain.ulster.ac.uk/othelem/organ/oorgan.htm#oira>
- CAIN, *The People's Democracy March - Summary of Main Events*. (2025).
<https://cain.ulster.ac.uk/events/pdmarch/sum.htm>
- Cascales Tortajada, M. (2018). *Gender identities and affective-sexual diversities: a look in Northern Ireland, Belfast*. [TFG, Universitat Autònoma de Barcelona]. Dipòsit Digital de Documents de la UAB. <https://ddd.uab.cat/record/200823>
- "Comment", (1974). *The Kerryman*.
- Cowan, R. (2003). *"I have no regrets"*. *The Guardian*.
<https://www.theguardian.com/world/2003/mar/13/gender.uk>
- De Fazio, G. (2013). *The Radicalization of Contention in Northern Ireland, 1968-1972: A Relational Perspective*. *Mobilization*.
- De Miguel, R. (2022). *El Número de Católicos Supera al de Protestantes en Irlanda del Norte por primera vez en la historia*. *El País*.
<https://elpais.com/internacional/2022-09-22/el-numero-de-catolicos-supera-al-de-protestantes-en-irlanda-del-norte-por-primera-vez-en-la-historia.html>
- DeSouza, E. (2024). *The most effective cure for Northern Irish unionism? Attitudes in England*. *The Guardian*.

<https://www.theguardian.com/commentisfree/2024/feb/10/northern-ireland-unionism-england-british>

Farr,

Vanessa

(2003) 'Gender Awareness in Research and Policy Making'. African Security Review, 12(1).

Fleck, A. (2023). *Infographic: Catholics now outnumber Protestants in Northern Ireland*. Statista Daily Data.

<https://www.statista.com/chart/29695/share-of-different-religions-in-northern-ireland/?srsltid=AfmBOoqI1bZpftMEh8RgPvY4aYkVc49UmiogXvSauhUIHWaFBI-4eKJ>

Gilmartin, N. & Scull, M. (2022) Republican women and Catholic Church responses to the strip searching of female prisoners in Northern Ireland, 1982–92, *Women's History Review*, 31:5, 721-740, DOI: 10.1080/09612025.2021.1958455

González, E. (1993). *La potentísima explosión de un Camión Bomba devasta el corazón financiero de Londres*. El País.

https://elpais.com/diario/1993/04/25/internacional/735688820_850215.html

Gráinséir, S. (2018). *Irish legal heritage: One man, One vote*. Irish Legal News. <https://www.irishlegal.com/articles/irish-legal-heritage-one-man-one-vote>

Gurpegui Cotado, A. (2022). *La participación de mujeres nacionalistas en acciones políticas durante los Troubles. De la no violencia a la transgresión (1970-1981)*. *Revista de Historia Contemporánea y Tiempo Presente*. Gaurko Historiaren Aldizkari Kritikoa. N.3. ISSN: 2530 -3627.

Hagan,

L.

(2006). *Missing Voices: Women and the Three "Ps": Politics, Prejudice and Paternalism*. *The Canadian Journal of Irish Studies*, 32(1), 12–22. <http://www.jstor.org/stable/25515613>

Harland, K., & McCready, S. (2014). *Rough Justice: Considerations on the Role of Violence, Masculinity, and the Alienation of Young Men in Communities and Peacebuilding Processes in Northern Ireland*. *Youth Justice*, 14(3), 269-283.

Hayden, R. (2025). *Weaponised Misogyny: News Media Representation of the Northern Ireland Conflict (1960-1986)*. (Tesi Doctoral, Universitat de Westminster). DOI: [10.34737/x3v02](https://doi.org/10.34737/x3v02)

Hobsbawm, E. (1999). *Historia del Siglo XX*. Biblioteca E. J. Hobsbawm de Historia Contemporánea

Joseph, P. (2009). *The Black Power Movement: A State of the Field*. *The Journal of American History*, 751-776.

Keefe, P. R. (2020). *No digas nada*. Reservoir Books.

Lépinard, E. (2011). *Autonomy and the Crisis of the Feminist Subject: Revisiting Okin's Dilemma*. *Constellations*, vol. 18, n. 2, 205-21.

Loken, M. (2018). *Women in war: Militancy, legitimacy, and rebel success (dissertation)*. *Women in war: militancy, legitimacy, and rebel success*. (Tesi Doctoral, Universitat de Washington).

López Romo, R., & Fernández Soldevilla, G. (2018). Deuda de sangre. La visión del pasado de ETA y el IRA. *Aportes. Revista De Historia Contemporánea*, 33(97).

Loughran, C. (1985). *The women's movement in Northern Ireland: between republicanism and feminism*.

Loughran, C. (1986). *Armagh and feminist strategy: Campaigns around Republican women prisoners in Armagh Jail*. *Feminist Review*, 23(1), 59–79. <https://doi.org/10.2307/1394720>

Mahmood, S. (2005). *Politics of Piety: The Islamic revival and the feminist subject*. Princeton University Press

Marion, N. (2022). *Women in rebellion: How paramilitary women experienced the troubles of Northern Ireland*. *Global Irish Studies*.

<https://globalirish.georgetown.edu/women-in-rebellion/>

Martín Álvarez, A., & Rey Tristán, E. (2018). *La dimensión transnacional de la izquierda armada*. *América Latina Hoy*, 80, 9–28

McClements, F. (2018). *How Austin Currie's 1968 housing protest ignited NI's Civil Rights Movement*. *The Irish Times*. <https://www.irishtimes.com/news/ireland/irish->

[news/how-austin-currie-s-1968-housing-protest-ignited-ni-s-civil-rights-movement-1.3531022](https://www.bbc.com/news/health-1968-housing-protest-ignited-ni-s-civil-rights-movement-1.3531022)

McFeeters, A. (2021). *Ex-Combatants' Voices, Transitioning from War to Peace in Northern Ireland, South Africa and Sri Lanka*. Brewer, J. D. & Wahidin, A. (Ed.). Palgrave Macmillan

McNay, L. (2016). Agency. A Disch, L. & Hawkesworth, M. *The Oxford Handbook of the Feminist Theory*, Oxford University Press.

Miller, Ian (2016) '*An Experience Much Worse Than Rape: The End of Force-Feeding?*', Palgrave, Macmillan.

Moffett, L., Lawther, C., Hearty, K., Godden, A., & Hickey, R. (2020). "*NO LONGER NEIGHBOURS*": *The Impact of Violence on Land, Housing and Redress in the Northern Ireland Conflict*. Belfast: Queen's University Belfast.

Morgan, V. (1996). *Peacemakers? Peacekeepers? - Women in Northern Ireland 1969-1995*. CAIN.

Morrison, J. F. (2025). *Individual and contextual factors leading to engagement with paramilitary Republican groups*. European Journal of Criminology. <https://doi.org/10.1177/14773708251397196>

Mulholland, M. (2003). *Northern Ireland: A very short introduction*. Oxford University Press

Murray, R. (2011). Prefaci [Preface]. A Brady, E., Patterson, E., McKinney, K., Hamill, R. and Jackson, P., 2011. *In the Footsteps of Anne: Stories of Republican Women Ex-Prisoners*. Belfast: Shanway.

Narayan, U. (2002). *Minds of Their Own: Choices, Autonomy, Cultural Practices, and Other Women*. A Antony, L., *A mind of one's own: Feminist essays on reason and objectivity*. Routledge

National Archives. (n.d.). *The Student Nonviolent Coordinating Committee (SNCC)*. National Archives and Records Administration.

<https://www.archives.gov/research/african-americans/black-power/sncc>

THE TROUBLES. Troops were sent to Northern Ireland as peacekeepers in 1969. They ended up staying there until 2007 in what became the British Army's longest ever deployment. (n.d.). National Army Museum.

O'Keefe, T. (2006). *Menstrual Blood as a Weapon of Resistance*. International Feminist Journal of Politics, 535-556.

O'Keefe, T. (2017). 9. 'Mother Ireland, Get Off Our Backs': Republican Feminist Resistance in the North of Ireland. A The Troubles in Northern Ireland and Theories of Social Movements, 165-184. Amsterdam University Press.
<https://doi.org/10.1515/9789048528639-010>

O'Neill, T. (1969). *Ulster at the crossroads speech* [Discurs]

Paredes, N. (2021). *Por Qué Irlanda se dividió en dos Hace 100 años*. BBC News Mundo.
<https://www.bbc.com/mundo/noticias-internacional-56935706>

Poole, R. & Llewellyn, J. (2017). *The Northern Ireland Civil Rights Movement*. Alpha History.

<https://alphahistory.com/northernireland/northern-ireland-civil-rights-movement/>

Poole, R. & Llewellyn, J. (2018). *The IRA: 1919 to 1968*. Alpha History.

<https://alphahistory.com/northernireland/ira-1919-1968/>

Ros Domènech, M. (2018). Dones del Moviment republicà irlandès: Her majesty's armagh prison, 1971-1982. Arola Editors Publicacions URV.

RTÉ Archives. *RTÉ Archives, Derry 5 October 1968*. (2012).

<https://www.rte.ie/archives/exhibitions/1031-civil-rights-movement-1968-9/1034-derry-5-october-1968/>

Sadurní, J. M. (2022). *El "Domingo Sangriento" De Irlanda del Norte*. Historia National Geographic.

https://historia.nationalgeographic.com.es/a/domingo-sangriento-irlanda-norte_15066

The Library of Congress. *The Civil Rights Movement: The post war united states, 1945 to 1968: U.S. History Primary Source Timeline* (n.d.).

<https://www.loc.gov/classroom-materials/united-states-history-primary-source-timeline/post-war-united-states-1945-1968/civil-rights-movement/>

The Linen Hall, Belfast. (2025). *At the crossroads: The campaign for civil rights in Northern Ireland* online exhibition.

<https://linenhall.com/at-the-crossroads-the-campaign-for-civil-rights-in-northern-ireland-online-exhibition/>

6. Annexos

Annex 1: Versió original en anglès extracte entrevista E2, 9 de maig de 2026.

(I'm) 10 years of age and there's a British soldier on his knees taking my details.

And outside my front door. Where do you live? What's your name? You're 11 years of age.

And you get that. You get that going to school. You get that shout at you coming out of jeeps, throw stuff at you (...) fire them discriminantly with plastic bullets, kill somebody, you know, blind somebody you know. I mean the street I lived in in the B side there was Jim Ray killed on Bloody Sunday three doors up and McGavian killed in 772 bottom street Donny killed Bloody Sunday Donny and the square Ranger Bass was killed in the shops. British soldier says man shot up against the wall. (...) All in that wee square.

So you grow up 11, 13 years of age seeing that

What hope have you, what aspirations have you? There's only one aspiration you have, and that's getting back.

Annex 2: Versió original en anglès extracte entrevista E1, 9 de maig de 2026.

There was one thing that happened that affected a lot of people in Strabane at the time when I was 20 maybe 22 23 was three young fellas were murdered (...) So these three young fellas very young were murdered and in my small town. So at that time then it was like you know everybody got very you know we got more angrier as as time went on. You see more things happening (...) it wasn't until like older upper years that then um as I say I started then to question myself about what was going on I say especially after Bloody Sunday and then these three young fellas.

Annex 3: Versió original en anglès extracte entrevista E2, 9 de maig de 2026.

One of the reasons that's down there is after the so-called Good Friday Agreement and all that there was all you heard was IRA, IRA fought the war, IRA this and that pissed me off bit.

Annex 4: Versió original en anglès extracte entrevista E1, 9 de maig de 2026.

It was after the dirty protest and you could still walk through the prison and smell like a strong smell (...) I don't know what they used to clean the cells (...) but there was always a strong smell.

Annex 5: Versió original en anglès extracte entrevista E2, 9 de maig de 2026

Without women, without housewives (...) there would be no safe houses. There would be no places for people to meet. There would be no bullets. There would be nowhere for people on their own to stay.

Annex 6: Versió original en anglès extracte entrevista E1, 9 de maig de 2026.

They call you the backbone of the community you know? If it wasn't for the women, men couldn't do what they could. And that's that very very true.